

عمل صالح

الموسوم به

شاهجهان نامه

تصنيف

محمد صالح كنبو لاهوري

به تصحيح و تنقيح

غلام يزداني او - بي - ابي

ناظم محكمه آثار قديمه در رياست حيدر آباد دکن

و ماهر کتابت السنه عربيه و فارسيه در سرکار هند

جلد سوم

بانهتمام روزانل ايشيائيساتسك سوسائتي بنگال

در مطبع پبست مشن كلكته طبع شد

سنه ۱۹۳۹ عيسوي

عمل صالح

جلد سوم

فہرست مضامین

صفحہ	عنوان
۱ ...	آغاز سال بیست و یکم جلوس میمنٹ مائوس ...
۳ ...	پذہ آیزمن نذر محمد خان بآستان دولت نشان و باز مرحمت فرمودن ملک بلخ و بدخشان بخان مذکور ...
۶ ...	معابرت مرکب ہماہون از کابل ہدار السلطنت لہور و از آنجا بمستقر الخلافت اکبر آباد ...
۱۰ ...	تذمہ احوال بلخ و بدخشان و مرحمت نمودن این در ملک بہ نذر محمد خان ...
۱۹ ...	جشن وزن مبارک شمسی ...
۲۰ ...	کدنیست ارسال قذدیل مرصع بروضہ متبرکہ حضرت سرور کایدات علی اللہ علیہ و سلم ...
۲۳ ...	نوروز عالم افروز ...
۲۴ ...	گزارش بنامی حصار و عمارات شاہجہان آباد و کیفیت آبادی و جریان نہر ...
۳۰ ...	حقیقت قلعه و عمارات مرکز محیط دولت ...

(ب)

صفحه	عنوان
...	اساس یافتن مسجد جامع و احداث آن بنامی خیر حسب التعمیر
۵۱	خدیدو عالم بر کوهچقه که در وسط شاهجهان آباد واقع است ...
...	نزول اشرف حضرت صاحبقرانی در شاهجهان آباد ر تزئین پذیرفتن
۵۵	جشن عشرت و دیگر خصوصیات ...
۶۲	جشن وزن مبارک قمری ...
۶۴	آغاز سال بیست و دوم از جلوس اقدس ...
...	انتهاض التویه بجاناب سفیدرون برای شکار و رسیدن خبر آمدن والی
۶۵	ایران بقندهار ...
۶۷	انتهاض التویه بصوب پنجاب و رسیدن خبر محاصره قندهار ...
...	برآمدن قلعه قندهار از تصرف اولیای دولت و فرستادن بادشاهزاده
...	محمد اورنگ زیب بهادر و جمله الملکی سعد الله خان
...	و فبرد نمون رستم خان و قلیچ خان بسوداران قزلباش و فتح
۷۰	یافتن ایضا بر قزلباشان ...
۹۳	جشن وزن مبارک قمری ...
۹۷	آغاز سال بیست و سوم جلوس مبارک ...
۱۰۵	ارتفاع یافتن آیات بصوب دارالخلافه ...
۱۰۶	جشن وزن شمسی ...
۱۰۷	تزئین یافتن بزم نوروز اول در دارالخلافه ...
۱۱۱	شروع سال بیست و چهارم جلوس مبارک ...
۱۱۹	جشن وزن شمسی ...
۱۱۹	توجه اشرف بگلگشت کشمیر ...
۱۲۱	جشن وزن قمری ...

(ج)

صفحه	عنوان
۱۲۴	آغاز سال بیست و پنجم از جلوس مبارک
۱۲۸	مراجعت از کشمیر به لاهور
۱۳۱	دستوری یافتن حاجی احمد سعید بسفارت روم
۱۳۴	جشن وزن مبارک شمسی
	نهضت رایات از لاهور به کابل و تعیین لشکر بسرداری بادشاهزاده
	محمد اورنگ زب بهادر و علامی سعد الله خان بچیت
۱۳۸	تسخیر قندهار مرتبه دوم
۱۴۲	جشن وزن قمری
۱۴۵	آغاز سال بیست و ششم از جلوس مبارک
۱۴۷	مراجعت نمودن لشکر ظفر اثر از قندهار بی نیل مقصود
۱۵۱	معادرت الوبه از کابل بصوب دارالخلافه
۱۵۵	جشن وزن شمسی
۱۵۵	تعیین یافتن بادشاهزاده محمد دارا شکوه به تسخیر قندهار
۱۵۹	جشن وزن قمری
۱۶۰	آغاز سال بیست و هفتم از جلوس مبارک
	درانه شدن شاه بلند اقبال از لاهور بصوب قندهار و مراجعت
۱۶۱	نمودن
۱۷۵	تشریف شریف بمسئور الخلفات اکبر آباد
۱۸۰	جشن وزن شمسی
۱۸۱	جشن وزن قمری
	کدخدائی سلطان سایمان شکوه نا دختر دار امر سنگه خواهر زاده
۱۸۶	راجہ جی سنگه

صفحه	عنوان
۱۸۸	آغاز سال بیست و هشتم از جلوس مبارک
۱۹۳	متوجه شدن اعلیٰ حضرت بصوب اجمیر
۱۹۸	جشن وزن شمسی
۲۰۴	آغاز سال بیست و نهم از جلوس مبارک
۲۱۴	جشن وزن شمسی
۲۱۵	جشن وزن قمری
۲۱۸	آغاز سال سیم از جلوس سعادت مانوس
	نهضت بادشاهزاده محمد اوردنگ زیب بهادر بگلگنده و آمدن میر
۲۲۱	محمد سعید میر جمله
	ماسور شدن بادشاهزاده محمد اوردنگ زیب بهادر بمهم بیجا پور
	و مرخص گشتن معظم خان و دیگر امرای عظام بانصرام
۲۳۵	آن مهم
۲۳۷	نهضت والا بکنار گنگ
۲۳۸	جشن وزن شمسی
۲۳۹	جشن وزن قمری
۲۴۰	نهضت موکب معلی بمنازل فیض آباد
۲۴۴	آغاز سال سی و یکم از جلوس والا
	کیفیت رسیدن معظم خان بخدمت بادشاهزاده محمد اوردنگ زیب
۲۴۹	بهادر و مفتوح شدن اکثر قلاع بیجا پور و سوانج دیگر
	حقیقت عارض شدن عارضه ناملایم بر مزاج اشرف و وقوع وقایع
۲۶۳	عظیمه و برهم شدن معاملات سلطنت
	گزارش دانستن عبرت افزای که در آغاز سال سی و دوم جلوس

صفحه	عنوان
	باقضای قضای نازل رو داد و وقوع حوادث و برهم
۲۷۲ ...	شدن معامله ...
۲۹۰ ...	نقل نامه بیگم صاحب ...
۲۹۲ ...	نقل عرضداشت پادشاهزاده اورنگ زیب بهادر ...
۳۰۳ ...	فرمان عالیشان ...
۳۰۴ ...	جواب فرمان ...
	نقل فرمان که مصحوب خلیل الله خان و فاضل خان
۳۰۶ ...	فرستاده شد ...
۳۰۸ ...	نقل فرمان دیگر که مصحوب فاضل خان فرستاده شد ...
۳۱۱ ...	عرضداشت در جواب فرمان ...
۳۲۴ ...	گرفتار شدن پادشاهزاده محمد دازا شکوه ...
	آوردن پادشاهزاده محمد دازا شکوه را از نواحی بیکر و فیل سوار
	گزارانیدن از میان بازار دارالضلعه شاهجهان آباد و بودن
۳۳۹ ...	بخضر آبد ...
	رحمت پادشاهزاده محمد دازا شکوه ازین جهت بی مدار و کشتن
	پادشاهزاده محمد مراد بخش بقنولوی قاضی گوالیار و فرستادن
	سلطان سلیمان شکوه و شاهزاده سلطان محمد بقعه گوالیار
	و خوراندن گوشت و در کوشتن شاهزاده سلیمان شکوه
۳۴۱ ...	بلجل طبعی ...
	خرامش بندگان اعلی حضرت شاهجهان پادشاه غازی ازین
	وحشت سرای بسرابستان ریاض قدس و قرین ملال گشتن
۳۴۶ ...	متوظفان عرصه وجود ازین مصیبت عام ...

صفحہ	عنوان
...	احوال برکت اشتمال اہل حال و قال از سادات عظام و مشایخ کرام
...	و علمای علام و فضلی انام و اطباء حذاقت پیشہ و شعرائی
...	لطیف اندیشہ و امرای عالی مقدار کہ ادراک سعادت عہد
۳۵۶	مہمنت مہد حضرت صاحبہوران ثانی نمودہ اند ...
۳۵۷	سلسلہ سلسلہ عالیہ مرتضوی سید محمد بخاری رضوی ...
...	نقارۃ آل کرامت صفات سید شریف الذات کریم الخصال
۳۵۹	سید جلال
...	قدوۃ اصحاب فنا اسوۃ ارباب بقا شیخ جلیل کبیر بندگی حضرت
۳۶۳	میان میر
۳۶۶	شیخ جلیل القدر شیخ بلاول قادری
۳۶۷	مظہر تجلیات خفی و جلی مولانا معصوب علی
۳۶۹	خواجگہ عظیم القدر عزیز الوجود خواجہ خاوند محمود
۳۷۰	حقایق آگاہ ملاً شاہ بدخشی
۳۷۲	زاہد پاکیزہ دین زبدا اہل یقین میر حسام الدین
۳۷۳	صاحب باطن صافی و ظاہر طاہر شیخ ناظر
۳۷۵	عارف عرفان نصیب شیخ حبیب معروف براجہ
۳۷۶	عمدا نزدیکان حضرت باری ملاً خواجہ بہاری
۳۷۶	عارف معنوی و صوری شیخ صادق برہانپوری
۳۷۷	صوفی پاک منش صافی ضمیر میان شیخ پیر
۳۷۸	ثابت قدم صراط مستقیم وحدت و توحید شیخ عبد الرشید
۳۷۹	آراستہ کعالات ازل و ابد میر سید محمد
۳۷۹	عارف کامل حقایق آگاہ شیخ عنایت اللہ

(ز)

صفحه	عنوان
۳۸۲	سرآمد دانشوران واجب التعظیم مولانا عبد الحکیم
۳۸۴	مجمع فضایل صوری و معذوی مولانا عبد الحق دهلوی
...	واقف رمز عجمی و نایبی مولانا شکر الله شیرازی مخاطب
۳۸۵	بافضل خان
۳۸۶	دانشور خرد پرور علامه درزان سعد الله خان
...	منظور نظر عنایت بیچونی ملا عبد الملک تونی مخاطب
۳۸۷	بفضل خان
۳۸۸	میرد مراحم ایزدی مولانا شفیععلی یزیدی مخاطب بدانشمزد خان
۳۸۹	بحر موج فیض بخششی مولانا فاضل بدخششی
۳۹۰	فاضل والا مقام مولانا عبد السلام
۳۹۰	سرآمد فضلی ملّت حنیف مولانا عبد اللطیف
۳۹۱	سردفتر علمای خطّه وجود ملا محمود
۳۹۱	فضل عالی فطرت مولانا عوض وجیه
۳۹۲	مولانا یعقوب لاهوری
۳۹۲	مولانا ابو الفتح ملتانی
۳۹۳	حکیم صدرا خلف حکیم فخر الدین محمد شیرازی
۳۹۴	حکیم ابو القاسم ملقب بتحکیم الملک
۳۹۴	حکیم رکنای کاشی
۳۹۴	حکیم مومنانی شیرازی
۳۹۵	حکیم فتح الله شیرازی
۳۹۵	حکیم علم الدین مخاطب هوزیر خان
۳۹۵	حکیم داؤد

(ح)

صفحہ	عنوان
۳۹۶	شیخ حسن جراح منوطن کرانہ
۳۹۷	سرآمد چاندو کلامان نادرا فن حاجی محمد جان قدسی
۴۰۲	ابو طالب منطلّص بکلیم
۴۰۴	واقف رموز نہان و پیدا ملا شیدا
۴۰۸	نکتہ سنج بی نظیر مولانا ابو البرکات المنطلّص بہ منیر
۴۱۴	مولانا فیضا مہین برادر مولانا منیر
۴۱۵	مظہر فیض نامتناہی میر الہی
۴۱۷	حکیم حلق
۴۱۸	سعدای کیلانی
۴۲۰	محمد قلبی سلیم
۴۲۲	ملا نسبتی تہانیسری
۴۲۴	حسن بیگ رفیع مشہدی
۴۲۶	شیخ معسن فانی
۴۲۸	اشعار غنی
۴۲۹	محمد علی ملہر تخلّص
۴۳۰	ملا حسن فروغی
۴۳۲	سعید خان ملتانہی
۴۳۳	ملا حاجی لاہوری
۴۳۴	چندر بہان برہمن
۴۳۵	میرزا جلالی طباطبائی یزدی
۴۳۶	علامی فہامی افضل خان
۴۳۷	جمدۃ الملک سعد اللہ خان

(ط)

صفحه	عنوان
۴۳۷	علاء الدماک مخاطب به ناضل خان ...
۴۳۷	عبد اللطیف گجراتی لشکر خانی ...
۴۳۸	عبد الحمید لاهوری ...
۴۳۹	محمد ولایت ...
۴۳۹	میرزا امینا ...
۴۳۹	شیخ عذایت الله ...
۴۴۱	ملا محمود جونپوری ...
۴۴۱	مولانا ابو البرکات المتخلص به منیر ...
۴۴۲	حکیم حادق ...
۴۴۲	شیدا ...
۴۴۳	چندر بهان ...
۴۴۳	محمد مراد کشمیری مخاطب بشیرین قلم ...
۴۴۳	آقا رشیدا ...
۴۴۴	میر محمد صالح و میر محمد مومن پسران میر عبد الله مشکین رقم ...
۴۴۴	شرف الدین عبد الله ...
۴۴۵	میر سید علی تهریزی ...
۴۴۵	میرزا محمد جعفر مخاطب به کفایت خان و جلال الدین یوسف ...
۴۴۶	مغرب بندشقرادهای عالی مرتبت ...
۴۴۸	امرای نه هزاره ...
۴۴۸	امرای هفت هزاره ...

(ی)

صفحه	عنوان
۴۴۹	امرای شش هزاری
۴۵۰	امرای پنج هزاری
۴۵۲	امرای چهار هزاری
۴۵۳	امرای سه هزاری
۴۵۶	امرای دو هزار و پانصدی
۴۵۷	امرای دو هزاری
۴۶۰	امرای هزار و پانصدی
۴۶۴	امرای هزاری
۴۷۰	امرای نهصدی
۴۷۱	امرای هشت صدی
۴۷۵	امرای هفت صدی
۴۷۸	امرای شش صدی
۴۸۱	امرای پانصدی

شروع سال بیست و یکم جلوس میمنت مانوس

روز شنبه غرة جمادی الثانی سنه هزار و پنجاه و هفت آغاز سال بیست و یکم از جلوس میمنت مانوس پیرویه مسرت و شانمانی بروزگار داده چون با روز عید گلابی موافق افتاده بود بنمبر رعایت رسم این روز شاهزادهای والا قدر و امرای عظام اوانی موصع و زرین پر از گلاب در خور حالت و مذولت از نظر اشرف گزوانیدند - مراد کام صفوی بخدمت فور بیگی و طاهر خان واد محمد اشرف پسر اسلام خان باضانه منصب سرافوازی یافتند - بعرض مقدس رسید که لشکر لوزبیکه که در نبرد بلخ راه فرار پیموده آواره دشت ادبار گشته بودند اراده دارند که بددخشان رفته دستبردی نمایند - لاجرم شاهزاده محمد مراد بخش را پنجم ماه مذکور بمرحمت خلعت با ناندری و دو اسپ از طویلک خاصه با زمین میفکار و طلا نوازش نموده بدانجانب رخصت فرمودند - لهر اسپ خان را بمنصب سه هزاره ذات دو هزار و پانصد سوار از اصل و اضافه و اسپ با زمین فقرة و هر یک از شمس الدین ولد مختار خان رسید عالم و روح الله ولد یوسف محمد خان تاشکندی و نذیر بیگ سلدرز رسید محمد ا و قباک خان بعنایت اسپ سر بلند گشته همراه آن والا گهر رخصت گردیدند - و عبد الله ولد سعید خان بهادر ظفر جنگ که از جانب

پدر بنظم بهکر می پرداخت از اصل و اضافه بمنصب هزاره سوار
سرافراز گردید *

پانزدهم پادشاه فلک جاه بسیر خدیجان و توانیدن اسپان خاصه
شریف فرمودند - همین روز بمنزل شاه شجاع نزول اشرف ارزانی داشته از
جمله پیشکش آن والا گهر سه لک و بیست هزار روپیه جواهر و مرصع آلات و
فیل و افمشه و دیگر ظرایف بهنگاله گرفتند - خدیو کرم گستر بآن والا گهر
سریچ یک قطعه لعل و دو دانگ مروارید و قدری مرصع آلات به قیمت یک
لک روپیه و اسپ عربی نژاد ظفر نام با زین میفاکار و بهر دو پسر نیک اختر
آن فیروارج خلافت سلطان زین الدین محمد و سلطان بلند اختر دو تسبیح
مروارید و دو طرفه مرصع فرمودند - سیادت خان برادر اسلام خان
بمنصب دوهزاره هفت صد سوار و افتخار خان بمنصب دو هزاره پانصد
سوار و عوفی بهادر بمنصب هزاره سوار سربلندی یافتند *

چون از واقعه بلخ و بدخشان معلوم اشرف گشت که اوزبکان فسق اراده
تاخت بدخشان نموده آند شاهزاده محمد مراد بخش حسب الحکم مقدس
از چاریکار مراجعت نموده استلام زمین و مقام کعبه آمال و امانی بجا آوردند -
حکم شد لهر اسپ خان نویست اسپ بواسطه احدیان و سرب و باروت
بنور الحسن تپانه دله غوری رسانیده برگردن - نوزدهم شاهزاده مراد بخش
بعنایت خلعت و سر پیچ یک قطعه زمرد و دو دانگ مروارید و تفویض حراست
کشمیر سرافرازه یافته رخصت آنصرب گردید *

بیست و یکم پادشاهزاده عالی مقدار محمد اورنگ زیب بهادر
خلعت خاصه با ناکری و چهار اسپ با زین طلا و باصیر الامرا خلعت
و دو اسپ با زین طلا و بهر کدام از بهادر خان ورستم خان خلعت خاصه

با زمین زرین و بشاد خان خلعت و اسب با زمین مطلقاً از روی عنایت ارسال داشتند - و خدمت قلعداری کابل از تغیر شیورام کور بعهداً شاد خان مقرر نموده حکم فرمودند که تا آمدن از میمنه ملتفت خلن بحراست آن پردازد - و بیست و سوم سید هدایت الله قادری که پدرش سید احمد قادری در عهد حضرت جنت مکانی بصدارت کلی هندوستان سرافرازی داشت بخدمت صداری از انتقال برگزیده دودمان نجابت و اجلال سید جلال مرحوم مغفور و اضافه پانصدی و دریست سوار فرقی عزت برافراخت . چون پرستار خاص اکبر آبانی محل را عارضه طاری گردید و بمداومی تقرب خان صحت یافت از اصل و اضافه بمنصب سه هزاری چار صد سوار بر نواختند *

پناه آوردن نذر محمد خان باستان دولت نشان بارگاه خلافت و باز مرحمت فرمودن ملک بلخ و بدخشان از روی فضل و احسان بخان مذکور

چون از ذره تا خورشید و ماه تا ماهی پدرو عدل و احسان خدیو زمین و زمان در موطن روح و راحت اند و ذات گاه از صفات آن وسیله از اراق کیفیات پیوسته در حصول این ماده مانده وجود حضرت واجب الوجود بالذات اقتضای عموم و شمول عظامی کند و در باب احسان از فیض سعاب دست نیسان مثال عمان نشان همواره در ایصال انواع مواهب بالطبع بهانه جو می باشد مکفون خاطر ملکوت ناظر آن بود که بعون عنایت الهی مملکت ماوراءالنهر از خس و خاشاک نژده

کیشان پاک و صاف ساخته و بظلم و نسق آن دیار از قرار واقع پرداخته از کمال عنایت و مهربانی و پایه شناسی و مرتبه دانی باز به نذر محمد خان مرحمت فرمایند چنانچه از مضامین نامه‌های گرامی که بجانب خان مذکور صورت ارسال یافته این معنی مستفاد میگردد - و لیکن چون خانرا ادبار دریافته و دولت از زو برتافته بود بغایری طاعی و بی نصیبی زو از قبله اُمال گردانیده قدم در وادی فاکامی نهاد - و آشفته رانی و خاء طمعى که لازمه تفرول مغیبات است اضافه علت شده بمصلحت چندی از فائرسودگان روزگار مرحله پیمای ایران شد - چون شجره املش در آن سیر زمین بجز فاکامی بری نداد و ترداد و تکاپویی بی محاصل نفعی نه بخشید لاجرم باز به بلخ مراجعت نموده خواست که در یکی از قلاع ولایت بلخ توقف نموده به تحصیل اسباب جمعیت و تهیه لشکر پرداخته پروبال شکسته را درست نماید - چنانچه بمددگاری کفش قلماق و غیره قلعه میمنه را محاصره نموده قلعه را مرکز وار به پرکار احاطه تنگ فضا ساخت - و در پوزش از کوشش و کوشش بهادران موکب سعادت سرها به تیغ و تها بزخم داده بی فیل مدعا و فوز مراد مراجعت نموده ریخت اقامت به بیلاجراغ کشید - و آنرا مارا و منزل رفح حوادث روزگار اندیشیده منتظر خبر فتح و شکست هبد العزیز خان و غیره پسرافش که یا کل لشکر مارا، النهار به بادشاهزاده والا گهر محمد لورنگ زیب بهادر مقبل شده سعی و کوشش از اندازه گززانیده بودند فشست - از آنجا که اغلب اوقات قلات عدد علت غلبه میگردد در آخر امر بمدد تائید الهی شاهزاده مظفر و منصور شده اعدا مغلوب و مخذول راه فرار سر کردند - چون از همه جانب نومید مطلق شده از کرده فادم و پشیمان گردید لاجرم بحسب مصلحت دید خود که در امثال این وقتهای فزک از پا افتادگانرا دستگیری می نماید فدامت

و خجالت را عذر نادانی "خود نموده مکتوبی مشعر بر اظهار اطاعت و نوسل بذیل عاطفت خدبو زمان بشاهزاده نوشته خواهش ملاقات آن والا جناب را در ضمن مطالب ضراعت آمیز رافت امور ظاهر ساخت - شاهزاده والا گهر بمقتضای به اندیشی و سعادت منشی عرضداشتی مشتمل بر حقیقت مذکور با نامه نذر محمد خان بدرگاه عالم پناه ارسال داشته التماس ترحم بر حال او نمودند - از آنجا که ذات ملایک صفات حضرت ظل سبحانی بالذات اقتضای عفو تقصیرات و نرو گزاشت زلات دارد و اغماض لازمه سبشت قدسی طیفنت آنحضرت است کردهای خان مذکور را نا کرده انگاشته متوقعات او را بقبول تلقی نموده حکم فرمودند که اگر نذر محمد خان پیداشاهزاده والا گهر ملاقات نماید بلخ و بدخشان را باو داده آن والا گهر اشکر ظفر اثر را از اطراف طلب داشته روانه حضور بنور شوند - و عمده موجبات مراجعت نفلق و بیدلای امری شد و نیز بسبب شدت ضیق تعیش که از قلت غله و کثرت عسرت و فرط وقوع بالای قحط و غلا ناشی شده بود و وفور رغبت بادشاهزادهای والا تجار و امرای نامدار به تهنات و مستلذات سرزمین دل نشین هندوستان که لم یخلق مثلها فی البلاد در شان اوست و تفریح مکانهای ازم آئین فردوس نوزین که از کمال آبادانی و جمعیت همگی بیوت و منازل معاننه چون فصور هفت حدقه بمردم نشینی مشهور و از مناع عین مالا مال و معمور است و فرط تنفر سوار و پیاده از اقامت توقف این مملکت و دیراه تردد بتعاقب اوربکان تاخت آرد که در آن بوم و بوم و دشت و در از عملات علامت نگزاشته و آبادانی را از بنیاد برانداخته عالم برچغد و بوم گلستان ساخته بودند مجال توقف محال دانسته بی اختیار بدادن بلخ و اضی گشتند *

معاودت موکب همایون از کابل بدارالسلطنت

لاهور و از آنجا بمستقر الخلافه اکبر آباد

چون خاطر اشرف از سیر تفرهات کابل فارغ گشته از هیچ راه به هیچ
 رو در آن سرزمین حالت منتظره نماید بسمت قرار گاه خلافت بیدرنگ
 آهنگ فرموده سلج رجب از بت خاک گزشته منزل نمودند و شاهزاده
 محمد شجاع را بعنایت خلعت با نادری سرافراز نموده حکم فرمودند
 که هرگاه شاهزاده محمد اورنگ زیب بهادر داخل سرحد کابل شوند
 آن والا گهر عازم درگاه والا گردد - دهم باغ نیمه که در سال گذشته مشتمل بر
 سه دست عمارت اساس یافته بود درینوا با تمام رسیده از نزول اشرف صفا
 و طراوت تازه یافته باغ فرح افزا موسوم گردید - چهارم باغ صفا
 که بنا نهادند حضرت فردوس مکانی ست از یمن قدم مبارک طراوت
 بی اندازه پذیرفته از فروغ چراغان شب برات که بر کنار نهر آن بترتیب
 چیده بودند رشک مشرق ماه منیرگشت - افرا این هر دو باغ صفا و
 وفا که برگیانی و شادابی مشهور آفاق است بکمال رسیده حلوت پدراوی
 نایقه خاص و عام شد - سعید خان را که از بلخ رسیده سعادت ملازمت
 حاصل نموده بود بگوناگون مراسم و عواطف تسلی نموده بعنایت صوبه
 بهار پایه رفعت قدس بمراتب درجات مقدار بخت والا رسانیدند - و یک
 تک رویه مطالبه سرکار خاصه که بر ذمه خاندان خان و لطف الله خان
 بود بخشیده در وقت رخصت بعنایت خلعت خاصه و دو اسپ
 بساز طلا مختص و سر بلند فرمودند - و خلیل الله خان را بدستور سابق
 بمقصد چار هزاره سوار و فوجداره و جاگیر میوات از تغیر شاه بیگ خان
 معزز ساخته حکم فرمودند که ملازمت نموده از لاهور روانه خدمت

مرجوعه گردد - روز دیگر اسلن بیگ و میر عزیز که اولین فتح نامه بلخ نزد والی ایران و درویش هلمیت نامه به نذر محمد خان بوده بودند بدرگاه معلی رسیده دولت کورنش اندرختند - رای تودرمل دیوان و امین و فوجدار سپردند و سرکار دیداپور و جانندهر و سلطانپور که پنجاه لک روپیه هر ساله حاصل این خالصات است چون بمعاملات خاطر خواجه پرداخته بود نایبانه بمخاطب راجگی و منصب نو هزاره سوار از اصل و اضافه سرافراز ساختند *

بیست و ششم ظاهر پشاور را مخیم سردات جاه و جلال گردانیدند - سوم رمضان برآه پلی که از کشتیها بر آب نیلاب بسته بودند عبور نموده خارج حصار انک مرکز اعلام منصور گردانیدند - درین تاریخ فهرست مجموعه دولت و اقبال شاهزاده سعادت پوره محمد دارا شکوه با پسر خجسته سید سلیمان شکوه که از لاهور باستقبال آمده بودند شرف ملازمت حاصل نموده هزار مهر نذر گذرانیدند - و بعنایت یک قطعه الحس که صد رتی وزن و یک لک روپیه قیمت داشت و اسپه از نسل عذتر موسوم بپادشاه پسند که پانزده هزار روپیه قیمت ابقیاع شده بود با زمین طلا سر بلند گردانیدند - عبد الله بیگ نبیره شکور بی اتالیق امام قلی خان بیلوچی طالع بیدار بعزم بندگی درگاه جهان پناه از عبد العزیز خان جدا شده بوسیله سفارش پادشاهزاده عالی نظرت فلک جاه محمد اورنگ زیب بهادر شرف ملازمت دریانده بعنایت خنجر مرصع و منصب عزیزی چار صد سوار و اسپ با زمین فوره و پانزده هزار نقد کامیاب گشت *

بیستم از پل سفاین که بر دریای بهت ترتیب داده بودند گوشته جریده بشکار قمره کفار تشریف برده بیست و چهار بز کوهی و بیست و پنج قوچ و چهار چکوه از آن میلان چهارده به تفنگ خالصه و نه راس از

ننگ شاهزاده صید گشته باقی را زنده گرفته ملاحظت فرمودند - لهراسی
 خان از اصل و اضافه بمنصب سه هزار و سه سوار و فراست خان
 بخدمت نظارت و منصب هزار و پانصدی چهار صد سوار از انتقال فیروز
 خان که در بهتاس پیمانده حیات بر آمده بود سرافرازی یافتند - سید احمد
 سعید که از زر خیرات سرکار جهان مدار متاع یک لک و پنجاه هزار روپیه
 باب عرب حسب الحکم اشرف بحرین شریفین برده در آنجا بده بیست
 که سه لک روپیه باشد فروخته باریاب استحقاق هر دو مکان که همیشه از
 فیض افضال بادشاه غریب نواز کرم گستر بهره یاب اند قسمت نموده بر گشته
 بود از دریافت ملازمت لازم الجریست و استلام رکن و مقام آستانه قبله انام
 سعادت اندرز دین و دنیا گردید *

بیست و ششم از دریای جذاب گذشته سلیم ماه در عمارت حافظ آباد
 و سوم شوال مبارک فال در جهانگیر آباد تشریف ارزانی فرمودند - درین
 منزل خسرو سلطان و ملا علاء الملک میر سامان که در لاهور برای سرانجام
 بعضی سهام مانده بودند و ظفر خان و مسیح الزمان از کشمیر آمده
 شرف کورنش دریافتند - سید حسن سفیر عادلخان و میر فصیح حاجب
 قطب الملک تبدیل عتبه عایه نموده هر کدام پنج فیل از آن میان یکی بساز
 طلا و چهار با ساز نقره و برخی مرصع آلات که هر دو بعنوان پیشکش ارسال
 داشته بودند از نظر فیض اثر گزارانیده سید حسن بانعام خلعت و یک مهر
 و یک روپیه دو صد تولگی و میر فصیح بمرحمت خلعت معزز گردیدند -
 خسرو سلطان بعزایت یک فیل با ساز نقره و ملا علاء الملک بمنصب دو
 هزار و چهار صد سوار از اصل و اضافه مفتخر و مجاهی گشتند - پنجم شوال
 بدولت و اقبال داخل عمارت دار السلطنت لاهور که باعتبار فرزندت و صفا
 و خوشی و دلکشی آب و هوا از سایر عمارات روی زمین امتیاز دارد گشته

فوزدهم ماه مذکور بصوبه مستقر الخلافت اکبر آباد نهضت فرمودند -
مذکور اول در باغ فیض بخشش و فرح بخشش قرار یافته آن مکان سعادت
نشان به میامن آثار قدوم همایون طراوت دیگر یافته در فیض بخششی و روح
پروزی نمونه از بهرین و بهشت روی زمین گردید - سید حسن نخعی از
اشیای نفیسه بیجا پور و میر نصیح امتعه گولکنده بعنوان پیشکش گزارانیده
ازین را بانعام نه هزار روپیه و دویمین را بمرحمت هشت هزار روپیه سرافراز
ساختند - و قباد ولد اسد خان کابلې را بعنایت خلعت و خدمت قوش
بیگی و خطاب خانې و حکیم فتح الله را بمنصب هزارې صد سوار کاه پل
نمودند •

بیست و چهارم برآه کالو واهن که صیدگاه مقوریست متوجه اکبر آباد
گشته غره نیقعه آن سرزمین را مرکز ایات عالیات ساختند - سوم ماه
مذکور از واقعه دکن بعرض اشرف رسید که اسلام خان صوبه دار دکن از کمال
قابلیت و سعادت مندی و مزاجدانی بمنصب هفت هزارې هفت هزار
سوار و مرتبه والی وزارت رسیده الیوم بصوبه داری دکن سرافرازی داشت
بعقراضی قضا بمرحمت حق پیوست و خبر فوت او موجب تحیر و تلسف
تمام گشت - بکشاه قدردان بزماندهلی او را بموجب ذیل سرافراز
ساختند - برادرش سعادت خان به منصب دو هزار و پانصدی هزار سوار
و خدمت قلعداری دولت آباد بآئین پیشین و محمد اشرف نخستین
پسر او بمنصب هزار و پانصدی دو صد سوار و محمد صفی پسر دومین
بمنصب هزار و پانصدی چار صد سوار و محمد شریف پسر سومین بمنصب
پانصدی دو صد سوار و غیاث الدین پسر چهارمین بمنصب پانصدی صد سوار
از اصل راضیه و عبد الرحیم و عبد الرحمن در پسر خورد سال بمنصب در خور
سر بلند ساخته اندوخته خان مرحوم بوزنه مرحمت فرمودند - و به

شاهنواز خلی صوبہ دار مالوہ حکم شد کہ تا رسیدن صوبہ دار بمحافظت آن ملک پردازد •

تتمهٔ احوال بلخ و بدخشان و مرحمت نمودن این دو ملک به نذر محمد خان

چون نذر محمد خان در بولچراخ اقامت نموده چندانکه کوشید و اندیشها اندیشید سوزمند نیفتاده خواهش او بجای نرسید لاجرم التجا بدرگاہ عالم پناه که مقرر و مقرر جهانیل و مرجع و مجمع عالمیانست آورده خصوصیات احوال خویش خصوص آوارگی و بیچارگی سفر ایران در طی مکتوبات نوشته نزد شاهزادہ فرستاد و استدعای عطای بلخ و آمدن طاهر خان برلی حصول جمعیت خاطر نمود لاجرم شاهزادہ والا گهر فوزدہم جمادی الثانی سنہ بیست و یکم جارس مبارک طاهر خان را با عطاء اللہ بخشی خود نزد او فرستاده و فرستادها را ارشاد نمودند کہ در بیان مطالب و مآرب او نموده و خاطرش از پراگندگی جمع نموده مکتوب بقلم آرند - خان مذکور بعد از رسیدن فرستادها و نامه طاهر ساخت کہ قلعهٔ میمنه را اگر اولیای دولت بتصرف من دهند وابستگان و اسباب و اموال در آنجا گزارشته روانهٔ بلخ میشوم شاهزادہ بعد از آنکھی جواب دادند کہ اگرچه در جذب عطای بادشاہ فلک جاہ این التماس معلوم هرگاه بلخ و بدخشان بایشان تکلف نموده آید مرحمت قلعهٔ میمنه نیز ضمیمهٔ عطای دیگر خواهد گشت اما پیش از آمدن بلخ این مطلب قابل ذکر نیست - خان مذکور ازین معنی رنجیده در آمدن متامل گشته طاهر ساخت اگر دامن بلخ

البته پیشنهاد همت والا می بود در دادن قلعه میمنه ایستادگی نمی نمودند . هرچند ظاهر خان خاطر نشان از ساخت و کلمات دانش پسند بر زبان آورد از پس توهم قبول نکرده محمد قلی کلبان را که از نوکران معتمد او بود برای نشیید مجانی معاهده همراه عطاء الله فرستاد - شاهزاده بعد از رسیدن آنها عهد نامه موافق خواهش مرقوم قلم مرحمت رقم گردانیده با مکتوب استمالت آمیز مرسل داشتند - نذر محمد خلی از بیلچراغ کوچ نموده بسبب خوف و هراس باهستگی قطع مسامت نموده بهر جا که می رسید بی ضرورت چند روز توقف نموده قدم پیش نمی گذاشت - شاهزاده والا مرتبت شاهزادهم بهادر خلی را با لشکری که در بلخ بود تعیین نمودند که برسم استقبال بشهرغان رفته اگر نذر محمد خلی را عزم آمدن اینجا مصمم باشد معزز و مکرم همراه آورده همه جا در تمهید مدنی احترام و اگرام او کوشش نماید و الا بدستور سابق از روی دلیری تمام بی تعاشی برزم پرداخته آنچنان آواره وادی فرار و سرگشته راه ابد گرداند که دیگر پای جرات از حد گلیم کوتاه خویش فرایش نهد - بهادر خلی چون بآن سمت روانه گردید نذر محمد خلی و طایفه قلماقیه که راتق و فاتق مهمات او بودند در مضیق تعبیر و تفکر افتادند و صریح ظاهر کردند که ما را تک صدمه عساکر منصوره نیست - نذر محمد خلی در قاتق و اضطراب افتاده کفش قلماق را که سردار طایفه قلماقیه بود روانه نمود که اول به بهادر خلی ملاقات نموده او را بلطایف الحیل برگرداند بعد آن مکتوبی که برای ملاقات بشاهزاده نوشته شده بگزراند - فرستاده مذکور در شهرغان بهادر خلی را طلبیده ظاهر ساخت که بسبب فا دادن قلعه میمنه خاطر خلی ازیشان جمع نیست الحیل اگر شهرغان را بغان خالی نموده بدهند ستورانرا آسایش داده و بنه و بلر آنجا گذاشته متوجه ملاقات شاهزاده

می شود - اگر رعایت قدردانی و مهربانی در میان این ملتسم بدرجه قبول موصول نشود خان مذکور بی شبهه از جای که رسیده مراجعت نموده بهر جا که مناسب داند خواهد رفت - بهادر خان بذابرفع دغدغه و تفرقه خاطر خان عزیمت و اراده او را پیش دید نظر عاقبت بین و پیش نهاد همت بلند همت ساخته بمقتضای صلاح وقت قلعه شبرغان را خالی کرد بگفتش قلماق سپرد و خود کوچ نموده نواحی پل خطیب را مرکز دایره دولت یعنی لشکر ظفر اثر گردانید - گفتش قلماق خاطر از شبرغان جمع کرده به ملازمت شاهزاده شتامت و نامه که تاریخ آمدن خود دو ماه رمضان مقرر نموده فرستاده بود گزراید - شاهزاده گفتش قلماق را خلعت و شصت هزار شاهی از سرکار بادشاهی داده رخصت نمودند و خود بلزاده استقبال از بلخ متوجه پیش گشته در نواحی فیض آباد دایره فرمودند *

درین اثناء نوشته نذر محمد خان رسید که اگر چه وعده ملاقات در نزدیک پل خطیب بود اما این معنی را موجب تصدیقه ایشان اذیتشیده ملاقات را در نواحی شهر قرار داد - و امید که آن والا جلا بشهر مراجعت فرموده هرگاه اتفاق عزیمت قریب الوقوع گردد در نزدیک شهر هر جا مناسب دانند از ملاقات مسرور سازند - روز چهارم رمضان که ساعت ملاقات نذر محمد خان بود خبر رسید که آمدن خود بذابرفرضی که بر طاری شده موقوف داشته قاسم سلطان نبیره خود با گفتش قلماق و جمعی دیگر فرستاده سعادت کوتاهی خود خواست - حسب الامر شاهزاده والا قدر نوباره بوستان خلافت سلطان محمد با بهادر خان تا یک کوره استقبال نموده نزد بادشاهزاده آوردند - آن والا جلا قاسم مذکور را از روی عاطفت در آغوش حمایت آورده نزدیک بمسند خود نشاندند - و بعد از رخصت او بامیر

الإمرأ بهادر خان و راجه جی سنگمه و غیره بطریق کنگاش ظاهر ساختند که باوجود گرانی غله و ویرانی ملک و قرب موسم زمستان درین مهال توقف مهال است - لاجرم غله رو بگرانی نهاده چنانچه منی بدله زر پناه رسیده و گاه و هیمه مطلق ذیالب است - و سامان موسم زمستان فتموده درین ملک مانند بغایت دشوار و حکم اقدس صادر شده که بعد از آمدن نذر محمد خان بلخ و بدخشان را بار بگزارد و او بعد از مرض مستمسک گشته نیرا خود فرستاده علاج دولتخواهان چیست - همه متفق شده معروض داشتند که تا رسیدن جواب برف راهها مسدود ساخته فرصت عبور از گدل هذر کوه نمی دهد - در آن صورت نه سامان مانند و نه طاقت کوچ نمودن بر مردم سخت مشکل میشود - لاجرم شاهزاده حارس قلعهجات نواحی بلخ را بحضور طلبیده ازین جهت که اوزبک و المان بسیار در آن نواحی متفرق شده هر جا جماعتی قلیل می دیدند بیدنگ بر آنها می ناخندند - راجه جی سنگمه را برای آوردن سعادت خن بفرستاده خواستند که بهادر خان را بمدد رستم خان تعیین نمایند - درین اثنا عرضداشت رستم خان رسید که بنده با جمعیت خود متوجه میمنه گردیده که شادخان را همراه گرفته براه شان چاریک روانه کابل میشود - پانزدهم رمضان شاهزاده از فیض آباد مراجعت نموده در جلگی متصل شهر منزل اختیار نمودند - و آن ملک را بنذر محمد خان داده قلعه بلخ را به قلم و کفش قلعه سپرده هنگام وداع یک قبضه خنجر مربع و یک راس اسپ با یراق طلا و پنجاه هزار روپیه از سرکار والا بقاسم سلطان و پنجاه هزار من غله که به فرخ آن وقت پنج لک روپیه ارزش داشت سوای غلات ذخیره قلاع دیگر به نذر محمد خان عطا فرموده حواله او نمودند - اگر نذر محمد خان خود می آمد مطابق حکم معالی بادشاهزاده عالی قدر چهار لک روپیه

از سرکار والا و یک لک روپیه از خود تکلیف نموده او را از سامان و لوازم
ملک داری مستغنی می ساختند *

راجه جی سنگه با سعادت خان آمده درین منزل ملازمت نمود - از
آغاز تسخیر آن ملک تا تاریخ مراجعت بادشاهزاده دو کرور روپیه در وجه
موجب سپاه دو کرور روپیه بر سرانجام ضروریات این یساق صرف گشته -
در همه رزمها جمعی کثیر از طرفین به تخصیص در جنگ هفت شبانروزی
شش هزار سوار اوزبک و پنج هزار سوار بندهلی بادشاهی بکار آمدند -
بالجملة چهاردهم رمضان بادشاهزاده تورک و ترتیب افواج بروشی شاهان
و دستور نمایان که دستور العمل اعیان سلطنت جمیع احیانرا شاید بدین
ترتیب که امیر الامرا برانغلز و راجه جی سنگه جرانغلز و بهادر خان چندارل
و معتمد خان با مردم توپخانه و پرتوی راج راتهور هر اول مقرر نموده روانه
کابل گشتند - شانزدهم از ننگی عرشک گزشته فرود آمدند و بهادر خان
بجهت ننگی راه و عبور لشکر تا سه روز در دهنگ آن ننگها توقف نموده
هر روز جمعی را برای محافظت عمله اردو که برای آوردن هیمة و کاه در
صحرا متفرق می شدند می فرستاد - هژدهم رمضان که نوبت کپی شمشیر
خان و خوشحال بیگ و دیگر کاشغریان بود طبقه خیره سر المان و اوزبک
از کوتاه نظری و خود سری قریب پنج هزار سوار این جماعت را قلیل
پنداشته نصف آن جماعت شمشیر خان را بمیان گرفته نصف دیگر بر فراز
پشتها برآمده ایستادند - دلیران عرصه پیکار حمله ایشانرا وقتی فتهاده *
بی محابا بزد و خورد در آمده یکه تازی و جلو اندازی بجا آوردند - درین
اثناء بهادر خان مطلع شده همین که بسوی ایشان روانه گشت بمجرد نمودار
شدن نشان خان مذکور مانع مشتی خس و پشته خاشاک که از پیش
صدمه سیلاب با شتاب تمام راهی شود یکسر تا بفوج کلان خود گریزان گشتند

و اکثری راهگرای وادی دارالبوار شدند و جمعی ازین طرف نیز زخمی
گردیده دیگران سلامت بمنزل رسیدند •

بیست و پنجم غزوی مضراب خیم دولت گشت - در اثناء راه افواج
اوزبکیه از در طرف نمودار گشته رفته رفته بیشتر آمدن گرفتند - فی الحال
امیر الامرا بانفواج جرافغاز و جمیع ترکش بندان جلو انداخته آن کم فرستان را
از پیش برداشت و فوج دیگر را که از فراخی میدان اندیشه ناک گشته
ندم پیش نمی گزاشتند معتمد خان میر آتش با برقدازان متوجه گشته
بازدک دستبازی جمعی را قتل و بعضی را جریح ساخته براه فرار
انداخت - چون حکم شده بود که غزوی و کهمرد را داخل ممالک محروسه
دانسته قلعدار آن را بحال دارند و نورالحسن قلعدار غزوی توفیق اقامت
نیافته ابا نمود لاجرم بادشاهزاده دو روز در آنجا مقام نموده ده لک روپیه
سرکار والا و قور خانه که در آنجا بود همراه گرفته محافظت آن به نورالحسن
قلعدار غزوی و ذوالقدر خان مقرر نمودند •

بیست و نهم براه خواجه زید راهی گشته چون منزل آن روز بر گذار
سرخاب مقرر شده بود بذکر تنگی راه و بیم دست انداز اوزبک امیر الامرا
را برای حراست جمعی از لشکریان که از عقب می آمدند بر فراز تنگنا
گزاشتند - چون میان امیر الامرا و بهادر خان ساقه کل لشکر زیاده از در کوه
فصله بود در اثنای راه اسباب بسیاری از لشکریان را هزاره و اوزبک بقلاج
محموده جمعی کثیر بر خزانه ریختند - و تا در آمد شب ذوالقدر خان
و نور الحسن در ستیز و آویز بوده آخر بمدد امیر الامرا مخالفان به بدترین
روش راه گریز سپردند - غرق شوال کوچ نموده بذکر طی عقبان دشوار گزار
و تنگی راه کتل که از غایت ارتفاع و طول مانع راه صراط بهاریکی و تنگی
زبان زد بود مقرر نمودند که بهادر خان و راجه جی سگمه تا عبور تمام لشکر

بر گذار سرخاب توقف نمایند - دوم و سوم سؤال که مردم بجهت نفگی
 مسلک کتل که زالی سر راه برستم دستان می تواند گرفت ننگ آمده
 ز کمرهای کوه چار چشمه بالا بر آمده بودند مردم بسیار و دواب بیشتر از
 کمال اضطرار و اضطراب غلطیده راه عالم بالا سر کردند - چهارم بیای کتل هفتد
 کوه رسیده مقرر نمودند که نخست بادشاهزاده از کتل عبور نمایند بعد از آن
 امیرالامرا پس از خزانه و قور خانه و توپخانه بادشاهی و کارخانجات
 شاهزاده و بعد آن راجه جی سنگه چنداول کارخانجات مذکور و پس از
 گزشتن همگی اردر بهادر خان بگذرد - و هفتم عبور شاهزاده اگرچه شورش
 در هوا نبود اما چون برف افتاده یخ بسته بود مردم بتصدیع تمام گزشتند -
 ششم بادشاهزاده والا گهر بغور بند و هفتم بچاریکار رسیده هشتم داخل کابل
 شدند - و امیرالامرا که از عقب می آمد چون بر کتل منزل نمود نصف
 شب برف بارش در آمده خلی مذکور را تصدیع بسیار داد - و راجه جی
 سنگه با همراهان وقتی که از چار چشمه گزشت برف شروع در بارش کرده
 تا دو روز دیگر در راه و تا گزشتن از کتل سه شبانروز دیگر در بارش بوده
 بر طرف شد - ذوالقدر خان با خزانه از ملاحظه آنکه مبادا کثرت برف راه
 را مسدود سازد روانه شده وقتی که بکتل بر آمد بارش بجای رسید که اکثر
 شتران خزانه زیاده از نصف جا بجا افتاده از حرکت باز ماندند - هر چند
 ذوالقدر خلی سعی نمود از کتل نتوانست گزشت - و تمامی همراهان از
 از سوار و پیاده از شدت سرما پراکنده شده با چندی در عین بارش برف
 بمحافظت خزانه پرداختند - فردای آن قدری از خزانه بر شترانی که
 توافقی تردد داشتند با جمعی از سواران پیش از خود روانه غور بند ساخت
 و خود با چندی هفت شبانه روز بر فراز هندی کوه با آنکه سحاب طوفان
 بار از کار خود فارغ نبوده از فرط برف و یخ و خوف دمه مردم را مشرف

بر هلاک داشت و قَلت آنوقت و انتظار رسیدن بهادر خان سر بار تصدیعات دیگر شده بود گزرايند - و کیفیت حال بهادر خان برین منوال که چون بکتل تنگ شهر که بفاصله دو منزل از همدو کوه واقعت و نشیب دشوار نوزد دارد و از بارش برف بغایت محال گزار شده بود معینا هزارهائی تنگ چشم بآرزوی ربون مال مردم هجوم نموده در هر ساعت بر اردو می ریختند و خان مذکور به حملهای متواتر جمعی را قتل و جریح می ساخت باز از شوخ چشمی باز نمی آمدند رسید تعالی مردم را سلامت از کربوهای دشوار عبور و ننگناهی صعب امروز گزرايند - و یک روز پائین قتل توقف نمود و همگی پس ماندها را بیشتر از خود راهی ساخت - و با وجود راه کم بظاہر شدت برف و دمه اکثری از لشکریان شب بر فراز کتل گزراينده مردم و دواب بسیار هلاک شدند - چنانچه از آغاز ورود لشکر تا انجام ده هزار جاندار قریب بنصف آدم تنه فیل و اسب و شتر و غیره ضایع شده فراوان اسباب در زیر برف ماند - وقتی که خان مذکور بر سر کتل رسید و حال ذوالقدر خان با خزانه بدین منوال دید باخلاص خان و روپسنگه زانهور و گوکل داس سیسودی و مهیش داس زانهور و چندی دیگر شب همانجا توقف نموده سحرگهان از شتران خود هر قدر بخت اسباب انداخته خزانه بار نموده تنه بر اسپان و شتران لشکریان قسمت نمود - و همین که راهی ساخت جمعی از هزاره جمعیت خان مذکور بچشم کم دیده خواستند که برای بردن زر دستبرد می نمایند - سردار شهابت شعرا لوانی تهور برافراخته و چهره از غضب بر افروخته جمعی کثیر را طعمه تیغ و تیر ساخت و بقیه السیف را براه فرار انداخته خزانه و اردو را سلامت گزراينده بیست و درم شوال بکابل

رسید •

انگون باز بوقایح حضور می پردازد - ششم ذی قعدة از کانو واهن روانه
 پیش گشتند و بعد از طی سه منزل عارضه تب بر مزاج نو باوه بوستان
 سلطنت شاهزاده مهر شکوه پسر دوم بادشاهزاده عالمیان محمد دارا شکوه
 طاری شد - هرچند اطباء پای تخت خون بزلو گرفته باقسام معالجه
 پرداختند چون خواست آهی بامری دیگر تعلق گرفته بود چاره گری
 چاره گران بظهور نیامد - و بذات مقتضای تقدیر قضیه ملال افزای آن نوگل
 گلشن اقبال که همگی اوقات حیاتش چار سال و نه ماه و پنج روز بود نهم
 ذی قعدة رو نموده کوه کوه نبار اندوه سراپای خاطر مبارک گرفت - و بجهت
 تسلی خاطر والدین آن مسافر عالم بقا با سایر حجاب گزینان نقاب عصمت
 بمنزل آن بیدار بخت تشریف برده باب نصایح اطفای نابره اندوه فرموده
 روز دیگر بنعش آن نوگل زینت افزای گلشن ارم بآنین پسندیده روانه
 لاهور فرموده مقرر ساختند که در باغ والده اش مدفون سازند - یازدهم از آن
 منزل کوچ به کوچ متوجه شده هژدهم سپهرد و بیست و یکم بدایع انباله
 ورود سعادت نمودند - بیستم دیو سیسودیه که پیش ازین نوکر رانا بود دولت
 استیلام سده سزیه دریافته به عنایت خلعت و اسب و منصب هشت
 صدی چهار صد سوار سربلند گردید - و او را برادر سچان سنگه سیسودیه
 ست که از دیر باز به بددگی این آستان فلک نشان مفتخر است - و اینان
 پسر سورج مل دومین پوز رانا امسنگه اند - بیست و چهارم از یک
 منزل کوفل اردو را با جعفر خان و ملا علاء الماک میر سامان براه راست
 بخصت نموده خود همعنان نشاط اندوزی با جمعی از مقربان و عمله
 براه کنار نهر شکار کزان متوجه شدند - و بعد از فراغ شکار سوم ذی حجه
 داخل نور گده شده فردای آن بسیر عمارت شاهجهان آباد پرداخته تصرفات
 نمایان و نمایان که بخاطر مبارک رسید خاطر نشان حکومت خان و معماران

دموده حکم فرمودند که تا مراجعت لشکر جاه و جلال از اکبر آباد و رسیدن بیست و چهارم ربیع الاول که ساعت وزود اشرف درین دولتخانه است این عمارات دلکش باید که با زیب و زینت تمام با تمام رسد - و بنابر مزید تاکید مافل خان و آقا یوسف را نیز در اهتمام شریک مکرمت خان نمودند - و خود بدولت و اتعالی برای دریا کشتی سوار هم عیان دولت و اقبال متوجه دار الخلافه اکبر آباد گشته پانزدهم نوبی حجه به پرتو قدوم برخنده ساعت سعادت پیرای آفتاب را فروغ آموذ فیض ساختند *

جشن وزن مبارک شمسی

روز مبارک دوشنبه بیست و چهارم نوبی حجه سنه یک هزار و پنجاه و شصت جشن وزن مبارک شمسی آغاز سال پنجاه و هفتم از عمر ابد طراز بادشاه فلک جاه بدراستی ترتیب یافته در ساعت مسعود برسم معهود آن روح مجسم خود را بجواهر طلا و نقره و دیگر اشیاء بر ساخته مادل آسودگی ترا و محتاجان را مهیا و آماده ساخت و تهیدستان گیتی را زاس المال رفاهیت عطا نمود - و فیل خرد کلان گوش که شایسته خان از گجرات اسالداشته بود از نظر اشرف گزشت - معز الملک بخدمت متصدی گری نذر سوزت و کفایت و چتر بهوج که پیشتر دیوان اسلام خان بود بدیوانی مآلوه سر افزای یافتند - نمک محرم رستم خان و محمد زمان طهرانی و پختیار خان و چندی دیگر که از شاهزاده محمد اوزنگ زیب بهادر بخصت گرفته روانه درگاه جهان پناه شده بودند بادراک سعادت سجده درگاه والا سرمایه اعتبار ابدی و افتخار سرمدی اذوختند - و چون بعرض شرف رسید که جانباز خان فوجدار مقدسوز بزخم یکی از متمردان که خان مذکور وطن او را تاخته زنش را اسیر ساخته بود رخت هستی بر بست

بختیار خان را بعنایت خلعت و جاگیر داری آنجا سرافراز ساخته رخصت فرمودند - درم صفر شاهزاده محمد شجاع با سلطان زین الدین نخستین پسر خود از کابل آمده سعادت ملازمت اشرف دریافتند - و در قیل با ساز نقره و برخی از اشیای دیگر بعنوان پیشکش و هزار مهر بطریق نذر گزارانیده بعنایت صوبه بنگاله بار دیگر سرافرازی یافتند - و اعتقاد خان را حکم شد که روانه حضور گردد *

کیفیت ارسال قندیل صرّع بروضه متبرکه حضرت سرور کاینات صلی الله علیه و سلم

عاطفت سرمدی حضرت ایزدی شامل حال سعادت مندی می باشد و این عطیه ربّانی و لطیفه آسمانی در حق برگزیده عنایت الهی فرود می یابد که پیوسته آرزومند طواف قبله صوری و معنوی اعنی محبوب درگاه جهل ملان گیتی پناه حضرت خاتم الانبیا صلی الله علیه و آله و اصحابه بوده از همه سوزی امید بدین والا جذاب داشته باشد - منت مر خدا بیا که این سعادت اجمند و دولت بی گزند نصیب حضرت ظل سبحانی صاحبقرانی بوجه احسن گشته بمنزله نمایان ممتاز جاوید دارد - و هر چند بحسب ظاهر بجهت تمثیت امور فرمانروایی و سرانجام نظام مصالح کارخانه عالم حصول دولت زیارت میسر نیست اما باعتبار باطن پیوسته همه وقت فیض یاب سعادت حضور فیض الذور بوده دل و جانرا فدای نام مبارک آنحضرت صلی الله علیه و سلم دارند - از جمله درین ایام هنگام نیدن جواهر قطعه اتمس فادری گرانمایه بوزن صد رتی بابت پیشکش قریب الملک بنظر انور در آمد که از خیرگی فروغ آن نظر دقیقه شناس

اهل خبثت را در قیاس قیمت آن مقیسی درست اسلست بدست نمی
 آمد بذابترین از روی تخمین بهای آن گوهری بها مبلغ دو لک و پنجاه
 هزار روپیه قرار یافت - خدیو هفت کشور بمقتضای صدق اعتقاد و درستی
 زادت آنرا نذر روضه مطهره مکرمه حضرت خاتم النبیین صلی الله علیه و سلم
 نموده این دست آویز متین را وسیله استدعای مطالب و استجابت مقصد
 از درگاه حضرت و اهب العطا یا ساختند - و از جمله تحف اطراف و اذفاف
 هفت کشور شامه غنبرین بوزن هفت صد تونچه بقیمت ده هزار روپیه که
 در سرکار خاصه شریفه بود بحسب اتفاق قفدیلی شکل افتاده امر فرمودند
 که زرگران جادو اثر و میخاکاران هنرور آنرا بطلای مشبک در گوئند و بر
 اطراف آن نقشهای بدیع و بوتهای دلکش پر گل در نمایند دقت و فراکت
 طرح افکنده بجواهر ثمینه مرصع نموده بعنوانی آن الماس گرانمایه را در آن
 نصب کنند که حسن صنعتش هوش از اهل نظر رسوده بواج صنعت چرخ
 مرصع کار را در نظرها بی موقع سازد - چون بموجب فرموده بصرف مبلغ
 سه لک و پنجاه هزار روپیه آن کار نیمه رنگین صنعت آفرین صورت اتمام یافته
 بکل محمدي موسوم گردید حکم معالی بشرف نفاذ پیوست که سید احمد
 سعید که پیش ازین خیرات بحر مین شریفین برده بعد از فروختن ده بیست
 نغم گرفته بغفرا قسمت نموده بود باز بتقدیم این خدمت سعادت درجهانی
 حاصل نماید - و بدستور سابق یک لک و شصت هزار روپیه متاع به عرب از
 متصلین گجرات گرفته باین سفر پیشین بده بیست فروخته یک لک
^{عشر} به شریف مکه و تمامه در مکه معظمه و مدینه منوره بسکند آنجا و دیگر
 محتاجان و مسکینان آن هر دو مکان سعادت نشین قسمت نماید - و از روی
 کمال بنده نوازی او را از روز پانزده ناری بر آورده بمنصب پانصدی ذات و اذعام
 درازده هزار روپیه مریفند ساخته بیست و سوم محرم رخصت فرمودند *

غرفه صفر شاهزاده والا گهر محمد شاه شجاع بهادر را بعفایت خلعت
خاصه با نادری و طرّه مرصع و سربیع یک قطعه لعل و دو دانه مروارید
و متکلی مرصع الملس که قیمت همه یک لک روپیه بود و صد اسب از آن
میان دو با زمین مرصع و طلا معزز و مفتخر ساخته به صوبه نادری بمکاله
رخصت ساختند - و سلطان زین الدین پسر کلان آن کامگار جیغه مرصع
و تسبیح مروارید و اسب با زمین طلا میفکار و سلطان بلند اختر دوم پسر
آنوالا گهر جیغه مرصع و تسبیح مروارید عطا فرموده بهمراهی بادشاهزاده
دستوری دادند - بعیر صمصام الدوله ولد مرتضی خان خلف میر جمال
الدین حسین انجو خدمت دیوانی و بقیتمی طاهر آصف خانی خدمت
خانسامانی آن عالی نسبت والا تبار مرحمت نموده هنگام رخصت هر
کدام اسب و خلعت عقیقت فرمودند *

هژدهم راج کفور پسر جانشین رانا جگت سنگه که بجهت ادای
تہنیت فتح بلخ و بدخشان روانه درگاه آسمان جاہ شده بود از زمین بوس
درگاه والا و سجده گزار پی آستان فلک نشان نامیده بخت را فروغ دولت
داد - و عرضداشت رانا با پیشکش از نظر اشرف گزارانیده بمرحمت
خلعت و تسبیح لعل و مروارید فرق عزت برافراخت - چون بعرض رسید
که ذوالقدر خان حارس غزنین و ناظم هر دو بنکش از تعیناتیلان ملک عدم
گشته سعادت خان نبیره زین خان کوکه را بجای او مقرر نمودند - راجه
جسونت سنگه را از اصل و اضافه بمنصب پنج هزار پی ذات و سوار دو اسبه
سه اسبه سرافراز ساختند - خواجه عیسی و خواجه موسی پسران خواجه
طیب که از بلخ بکابل و از آنجا همراه پدر بدرگاه آمده بودند بعفایت
خلعت و ده هزار روپیه سرافراز گردیدند *

نوروز عالم افروز

درین هنگام سعادت فرجام که آوازه شادمانی آرزوگوش روزگار گشته بیست و پنجم شهر صفر نیز اعظم به برج حمل انتقال نموده و دشت و صحرا بگل و سبزه بیازاست بادشاه عالم پناه بر سریر دولت جلوس نموده داد کامرانی دادند و امرای عظام و دیگر بندگان را باضافه نمایان سرافراز ساختند - نخست راجه جسونت سنگه را باضافه پانصد سوار در اسپه سه اسپه سر بلند گردانیدند - و شاهزاده مراد بخش را بجهت ضبط ممالک دکن از کشمیر بحضور اشرف طلب داشته حسین بیگ خان خویش امیرالامرا را بخطاب خانی و از اصل و اضافه بمنصب هزار پانصدی هزار و پانصد سوار و عقیقت علم و فیل و اسب و صوبه داری کشمیر مفتخر و مباهی ساختند - و معتمد خان را بخلمت و اضافه پانصدی بمنصب دو هزار داری هزار سوار برخواخته از تغیر موهی الیه آخته نیکی و خواجه عقیقت الله خسر پرهه عبد الله خان بهادر فیروز جنگ را بخدمت تورک سر بلند ساختند - اگرچه از بهادر خان در بساق بلغم تودعات نمایان و خدمت شایان بتقدیم رسیده بود لیکن چون بسبب اظهار بعضی مردم خاطر نشان اشرف شد که در تعاقب نذر محمد خان و مدد سعید خان در وقت غلبه اوزبک انماض عین نموده لاجرم سرکار کلپی و قنوج که در نیول او بود و درازده ماهه حاصل داشت تغیر نموده عوض سی لک روپیه مطالبه سرکار متعلق بخالصه شریفه گردانیدند - و جلال برادر او را بعقیقت خلمت و منصب هزار داری هزار سوار از اصل و اضافه و خطاب دایر خان و مرحمت فیل و فوجداری آنجا مفتخر و معزز ساخته بهادر خان را بعقیقت آرزو دل ساختند •

درین تاریخ جانب درشن وقت مجرای سردم فیلی مست بر راجه
مدن سنگه بهدوریه حمله آورده یکی از همراهان او را بضرب خرطوم انگذده
بزیور دندان آورد - راجه از فرط تهور و جرأت بقوت تمام جمدهر بروزد و بسر
دادن چرخي و بان راجه بان نوکر سلامت ماند و بانعام پنجاه هزار روپیه
از جمله دو لک روپیه پیشکش راجگی سر بلندی یافت - حکم معلی
بشرف نفاذ پیوست که بادشاهزاده والا تیار عالی مقدار محمد اورنگ زیب
بهادر که از بلخ مراجعت نموده بر کنار دریای بهت بموجب امر جلیل
القدر توقف داشتند بلده ملتان را در جاگیر خود دانسته از همان راه بدانجا
شتابند - و باقی طلب خود را که مطابق در مائه هر ساله سی لک روپیه
می شود نقد از خزانه ملتان میگرفته باشند - چون ساعت وزود سوکب
مسعود بدار الخلافه شاهجهان آباد نزدیک رسیده بود درازدهم ربیع الاول
موافق هژدهم فروردی ماه روز مبارک در شنبه از اکبر آباد کوچ فرموده
متوجه آنصوب با صواب شدند - و راج کنور پسر اانا را بانعام خلعت و در
اسپ با ساز طلا و مطلا و یک زنجیر فیل مفتخر ساخته رخصت فرمودند -
محمد ابراهیم و ذوالفقار خان هر دو را رخصت نمودند و از راه عنایت
به ذوالفقار خان علم مصحوب او ارسال داشتند •

گزارش بنای حصار گردون آثار و عمارات عالی اساس شاهجهان آباد و کیفیت آبادی آن شهر و جریان نهر کوثر اثر

حکمت بالغة حضرت علی الاطلاق جل برهانه و جاست حجتہ هرگاه
از راه رعایت عباد و بلاد اقتضای بزرگزیدن دردمان دولتی از سایر خانوادهای

دیگر سلاطین روی زمین نمایند و خداوندان آن دولت خدا داد را از جمیع ارباب دولی بکمال جاه و جلال امتیاز بخشید هر آینه منسوبات و متعلقات و لوازم مایحتاج آن دولت را اگرچه از امور مستحسنه صوری باشد که وجود آن در نظام جملگی چندان ضروری نبود از بادست دیگر دودمان در آنها امتیاز تمام و نمایش نمایان دهد فنیف امری که باعث مزید شان و شوکت و افزایش شکوه و زینت آن دولت گردد که درین ماده سدت سنیة آنحضرت علیه بر مجاری این نهج جاری گشته که در باب عطای ناکزیر وقت زیاده بر قدر کفایت عنایت مبذول دارد - چه ظاهر است که ازیناد امثال این امور در واقع موجب وفور اعتبار ملوکست در انظار و باعث افزایش وقعت و وقار در قلوب - درین صورت نفاذ اوامر و فواهی و اجرای احکام و حدود الهی که علت غائی سلطنت و بادشاهیست بهمه جهت بیشتر رو میدهد - چنانچه برین دعوی بدیهه عقل شاهد است و نظیر این معنی از حضرت سلیمان علی نبینا و علیه الصلوة و السلام در کتاب مرربست که آن سرور در مجلس حکم بر سریری زرین مکمل بنواید جواهر جاوس می فرمودند که در کمال عظمت و رفعت و زینت و زینت ترتیب یافته بود و بر پایه؛ و اطراف آن جانوران مهیب از دست شیران قوی هیکل درشت چنگال و امثال آن در کمال هیبت و شهامت صورت و درستی هیئت ساخته بودند چنانچه بعقول حیل محرکه ریاضیه باندک جنبشی در حرکت آمدندی و آوازهای سهگمین هولناک از جوف ایشان بر آمدی - و هم چنین مرغان عظیم الجثه از سیم و زر بر سر آن سریر نصب نموده بودند که چون بدستور صنعت مذکور ببال افشانی آمدندی انواع خوشبوها بر تارک مبارک آنحضرت نثار گردندی - و از مسلهده این صور غریبه ارباب جفایک و انکار حقوق با وحشت و دهشت

تمام دست داده بحق و صدق اقرار نمودندنی - بذابریں مقدمه مسلمہ چون حضرت افریدگار عالم جلّ سلطانه این دولت ابد پیوند را از سایر دول مزید اجمندی داده اصحاب آنرا از جمیع اشباه ایشان بکمال عظمت و شوکت و رفعت و عزت و وفور جاه و حشمت و فسحت دستگاہ مملکت برگزیده چنانچه عشر عشیر مواہبی کہ بآن سرور عطا نموده بدیگر سران نداده - ازین بھگزر کہ اہل ہفت کشور بسوی ایشان رو براہ نموده و این درگاہ را کہ نمونہ درگاہ احدیت است چنانچہ صالح و طالح و مسلمین و کافر ہمگی از آن بہرہور اند حوالہ نگاہ حوایج مردم کردہ برأت روزی ہمکنار برین دولت نوشتہ - لاجرم ہمہ چیز این دولت را فراخور لایق حال آن وسیلہ ارزاق خلائق آفریدہ مرکز دولت و منشائی سلطنت آن والا دودمان را کہ عبادت از لہور و اکبر آباد ست در خور وسعت دستگاہ حشمت و کشادگی بحریں کف نیشان آسیای ایشان فسحت ساحت محیط بخشیدہ و ہر دو مرجع خلائق و قبلاً برآمد حاجات و رجہہ توجہ اہل شش جہت را فراخور باز گشت عالمیان از جمیع جہات و رجوہ دستگاہ گنجائی دادہ وسیع گردانیدہ - در جمعیت و جامعیت و معموری و کثرت خلائق و عمارات عالیہ و امثال آن از آنچه مدن را در کار روزگار است و تمدن را از آن ناگزیر ہمگی بروجہ اتم و اکمل درین دو مصر جامع یافتہ میشود بہر تبتہ کہ ہزار مصر و شام در ہر گوشہ این ہر دو گم گشتہ و ہزاران قسطنطنیہ عظمی و رومیہ کبری در سواہر کوی شان سر گشتہ - لیکن چون از بعضی رجوہ نقص الکمال بہر در شہر عظمت بہر بر خوردہ اول آنکہ در مبنای اکبر آباد کہ بر ساحل دریای جون است شکست و آبکند و نشیب و فراز بسیار وقوع دارد چنانچہ در میان شہر نیز جا بجا واقع شدہ باعث نامواری آن گشتہ و ہم چنین دارالسلطنت لہور ازین جہت کہ یک

مرتبه اساس فیافته و رفته رفته بنیاد پذیرفته لاجرم آنچه آنچنان که باید و شاید بطرح مرغوب نیفتاده - دیگر آنکه ظاهر دروازه‌های قلاع هر دو جا که دولت سراسری سعادت و سایر کارخانجات بیوتات سرکار خاصه در داخل آن سمت وقوع دارد بسیار کم فضا و تنگ ساحت است چنانچه جلو خانه که بی نهایت در کار است اساس فیافته و بدین سبب از کثرت آمد و شد مردم انواع پادشاهی و تأییدان امرای عظام در اوقات ملازمت و هجوم بیل و اسب بسیار خصوص در عیدها و جشنها بضعفا آزار و اضرار بسیار می‌رسد - سراسری این از تنگ میدانگی کوی و برزن و بازار و شوارع خاصه و عام عموم آینده و روزده بظاهر هجوم خلائق بیشمار زحمت و تشویش بسیار می‌یابند - لهذا بمخاطره مبارک آوردند که بعد از آنکه که تمامه عالمیان از توجه آن حضرت توسیع فرائج من جمیع الرجوة یافتند در عهد ولادت مهد آن حضرت از طریق راه ضیق احوال ختمه در طریق عیش معاش که خاصیت بیت آنحضرت است ندارند بهمین دستور ازین تنگی و کمی نیز که از رهندها ناشی شده خلاص گشته هر کدام بوضع و طرز موافق مرغوبی خود عمارتی اساس نهاده لذت زندگی یابند - و بر طبق این عزیمت نافذ امر رفیع عالم مطیع آن بانی مبانی جهانگیری و جهاندانی توفیق صدور یانت که مهندسان اعطراب شناس و اقایوس نظر مابین این دو شهر عظیم الشان قطعه زمینی دلنشین بهشت نشین که بطوری اعتدال آب و هوا منصف و مراتب کمیّت و کیفیت محسنات آن از توصیف خود افزون باشد بهم رسانیده قلعه والا بنیاد که بحسب هیئت نمونه سبع شادان باشد مشتمل بر عمارات بدیع و نشیمنهای وسیع بوضع غریب اساس نهند - چون معماران هندسه پرداز و بنّیان سحر طراز در ظاهر دارالملک دهلی متصل نور گده مشرف بر دریای جون قطعه زمینی بدیع آئین

• نظم •

بر لب آب چون فیض سورشست که بهشتش بود نمونه زشت
 خاکش از خرمی نشاط افزای دلکش و جانفزا و دیده کشای
 جایگاهی گز اعتدال هوا یافت رفیعوز چند سانه دوا
 مرده را آب زندگانی ده پیسر فرتوت را جوانی ده

برای این کار بهم رسانیده بعرض مقدّس رسانیدند - حسب الامر قضا نفاذ
 خدیو دادگر عمارت گر معموراً هفت کشور که بعد از مرمت فرهستان
 دلهای صاحبان و صفا کدلاً خاطر الو الالباب پیوسته در پی آبادی عالم
 خاک و آب اند بعد از پنج ساعت از شب جمعه بیست و پنجم
 ذی حجه مطابق نهم اردی بهشت سال دوازدهم از جلوس اقدس مطابق
 یک هزار و هشتاد و چهار هجری در زمان محمود و آران مسعود استاد
 احمد سرآمد معماران زاده کار بسرازمی غیرت خان صوبه دار آنجا و صاحب
 اهتمام این کار مطابق طرحی بدیع و نقشی تازه که به هیچ وجه نظیر آن
 در شش جهت دنیا بنظر نظرگیان در نیامده بود رنگ ریخته بیلداران
 بحفر بزیاد آن پرداختند و پس از پنج ساعت و دوازده دقیقه نجومی
 از شب جمعه نهم محرم سال هزار و چهل و نه هجری مطابق سوم اردی
 بهشت اسس عمارت فوائین در آن سر زمین فیض آگین که از کمال
 نزهت خدا آفرین رشک فرمای بهشت برین و سوادش بهمه حساب
 خال جبین سراسر منقوشات زوی زمین است نهادند - و هر جا ارباب
 هنرهای متعارفه و اصحاب بدایع و صنایع خریدند از ستکتراش و پرچین ساز
 و مذبت کار و نجار و معمار صاحب سلیقه ماهر در ممالک محروسه بود
 بحکم اشرف حاضر گشته مشغول کار گشتند - و هر کدام برغم دیگر دعوی

تفرد در فن خویشتن نموده، لطف سعی بجای رسانیده بودند که در برابر
 حسن نمود کارشان کارنامه ارزنگ و نگارخانه چین و فرنگ مانند نقش
 آب نه نمود داشت نه بود - و نهی که سلطان فیروز شاه در ایام سلطنت
 از برگرفته خضر آباد تا سفیدون که شکارگاه مقرری او بود سی گزوه آورده
 پس از رحلت او بعمر ایام از جریان باز مانده و در عهد حضرت عرش
 آشیانی شهاب الدین خلی صوبه دار دهلی نهر مذکور را مرمت نموده
 جاری ساخته بود چون روزگار او سپری شد دیگری به تعمیر و ترمیم آن
 پرداخت - حسب الحکم اشرف از منبع تا شاهجهان آباد بلند و پست
 آنرا هموار و گذارهای آنرا متین و استوار ساخته تا سفیدون که سی گزوه
 است در ممر قدیم و از آنجا نهی تازه حفر نموده بپای عمارت رسانیدند -
 از تاریخ بنا تا پانزدهم جمادی الاول سال مذکور چارماد و دو روز در عمل
 غیرت خان بتاکید تمام کزده و لختی مصالح جمع شده بعضی جا اساس هم
 بر آمد و بعد از تعیین شدن او بصوبه داری تنه در مدت دو سال و یک ماه
 و پانزده روز عمل صوبه داری الله ویردی خلی اساس قلعه از جانب دریا
 درازده ذراع بر افراخته گشت - و پس از عمل مکرمت خان بتاکید
 و اهتمام او در سال بیستم جلوس مبارک بانجام رسید - چون کیفیت اتمام
 آن در کابل معروض حجاب بازگاه سلیمانی گشت حکم معلی بشرف نفاذ
 پیوست که راز دانان انجم و افلاک ساعتی مسعود که سعود آسمانی
 سعادت درجهانی از آن کسب نماید بجهت نزول اشرف در آن عمارت
 مسرت آنرا که در هفت کشور ربع مسکون بل هر دو کون چون بئنی خود
 ثانی ندارد برگزیده بعرض مقدس رسانند - اختر شناسان کامل نظر
 بدقت فکر بیست و چهارم ربیع الاول مطابق بیستم فروردنی ماه سال هزار
 و پنجاه و هشت هجری اختیار نموده گوش زد عاکفان پایه سریر سلیمانی

نمودند - چون وقت وسیع بود لاجرم از کابل بکبر آباد تشریف فرموده در
دوازدهم ربیع الثانی مذکور روانه شاهجهان آباد گشتند *

حقیقت قلعه و عمارات مرکز محیط دولت یعنی دارالخلافة شاهجهان آباد

زبان خامه تومیف چگونه تعهد تعریف آن نماید و صفحه صحیفه
انشا باوجود ننگ بزرگی بچه روحان تضمین ستایش آن گردن که فسحت
ساحت منتفع المساحتش با فراخندگی عالم امکان دم از برابری میزند
و رفعت پایه قوی مایه عرش سایه اش سر بمساوات سبع شداد سماوات فر
دعی آرد - زمین از استحکام قوایش همدوش سق عرش برین گشته و پایه
رفعتش از بویکت این بذلی متین از کرسی آسمان هشتمین گزشته - بروج
گردون عروج البرز آتش شرفه غره از علو کفکرها این نهم منظره در گزرنیده -
آثر خاکریزش که مانند کوه خاک از سه طرف محاط آبست بنیاد بنا
دقعر بحر محیط رسانیده - بوارق انوار صفای دیوارش از ظهور مهر انور اظهر
و مراقب شهرت رفعتش از لیالی و ایام شهروز و اعوام اشهر * * نظم *

اساس متینش درین خاندان	بود کنگر کشتی آسمان
قوی دل بود عالم خاک از	نشان میدهد غور ادراک از
جهان کهن راست بروی نظر	چو پیری که او را بود یک پسر
شد از رفعت شان سپهر دگر	نبود آفتابش شه بصرو بر
محیط کرم پادشاه جهان	جهان بخش ثانی صاحبقران
شه عدل کیش ملایک خصال	سایمان جلال و فلاطون کمال

بی عائله تکلف از مبدای بنیاد این طلسم آباد تا افراختن این نوع قلعه

عالی اسلمس که سر کنگره رفعتش تا زه پیشطاق ایوان کیوان برابر افتاده
 و حوض اذدینه شفاور بغور عمق خندتش پی نبرده در خواب و خیال
 هم هیچ بادشاه فلک جاه را دست نداده بلکه تا هنگام نلی قطع این
 نطع در رنگ و برجیدن مهره‌های سپید و سیاه هیچ صاحب اقتداری را
 ساختن این نوع عمارات که تا بقالی زمین و آسمان اندراس بقواعد آن
 رساند میسر نخواهد آمد - بالفرض و التقدير اگر دیگر فرمان روایان صاحب
 تدبیر بمساعدت وقت و یارویی بخت مراتب جاه و اقتدار و دولت
 و اعتبار بهم رسانیده بملذنی مرتفع و عمارات عالی از روی زمین تا آسمان
 بر مرزاند و صد کاخ ملون منقش را برابر ایوان کیوان بسازند اما این فطرت
 بلند و دانش ارجمند و کمال نقل و جدت فهم و کثرت فراست و حدس
 عیب و تمیز نعم و سلیقه درست در احداث ابدیه عالیه و عمارات رفیعه
 و منازل و نشمین‌های غریب و بانعات و بستین دلپسند نظر فریب
 و اجرایی انهار و اغراس اشجار و مزید تکلف و تصرف در جمیع امور توره
 و تزک بادشاهی و رسم و آئین فرمان روائی که خاتم این مظهر اتم قدرت
 الهی است و هیچ یکی از سلاطین روی زمین پی بدان نبرده در دنیا
 دیگری را میسر نیامده - و چگونه میسر می آید که بحکم قسمت حوائیکده
 روز نخست ابداع این بدایع که رهن وقت بوده روزی بندگان آن خدیو
 روزگار شده و چیزی که در انظام سلسله نظام جهان و طریق عیش و معاش
 جهانیان در کار باشد و بکار آید در پرده غیب نمائده که بعرج ظهور نیامده -
 چنانچه بمحض اهتمام آنحضرت کار تصرف و تکلف در امثال این مهام
 مقامی که رسیدن بفرتر پایه از آن ما فوق تصور خرد است رسیده - و ترقی
 در امور بمکانی که غایت مراتب امکانست کشیده سرزمین دانشین
 هندوستان در زمان آن حضرت رفته رفته گلستان روی زمین آمده و عهد

عاقبت مهدش موسم بهار روزگار بلکه سنّ شهاب لیل و فهار گشته - درین صورت ازین عالم صاحب فطرتی بلند اقبال و ازین دست مجددی دانش سگال خال حال بر روی کار آمده رونق افزای عالم صورت می گردد بلکه با اعتقاد ارباب دانش و بینش چنین خلقتی والا فطرت صادر ایام فزاده و نمی زاید - مجملاً این حصار گردون آثار که از مجداء تاریخ بنیاد ناهشمت سال بکمال جد و جهد بسرحد اتمام رسیده و تا آن غایت مبلغ پفجاه لک روپیه در مصارف بنامی آن و موازی این مبلغ در مخارج عملات عالیه داخل قلعه مبارک بخرج رفته مشتملست بر چهار دروازه و در دریاچه و بیست و یک برج از آن جمله هفت مدور و چهارده مثنی و محیط چار دیوارش که مثنی بغداد بیست هزار گز طول و ششصد ذراع عرض و بیست و پنج گز ارتفاع تا شرفات از خاکریز دارد - فسحتش شش لک ذراع و دورش سه هزار و سه صد ذراع - و تمام باره و بروج گردون عروج آن رفیع العماد از اوج تا حسیض و از کنگرها تا خاکریز از سنگ سرخ تراشیده اساس یکنه - خارا تراشان دقیقه اندیش فرهاد فن بدان مثابه در تنگ درزی الواح آن دقت بکار برده اند که در ناخن فکر نیز توصیف آن بزد نمی شود - لهذا کلیم طور معنی طالبا درین مقام که یا لغز اندیشه غور پیشه است چندان ایستادگی که در خور این مقام باشد بجا نیاورده آنجا که میگوید

• نظم •

نه بینی بدیوارش از سنگ درز	که چسبان بود صحبت تنگ درز
در آینه سنگ خارا تراش	چو خورشید هنر کرده فاش
ز بنیاد تا کنگر از خلره سنگ	تراشیده گوئی ز یکپاره سنگ
متانمت سرشت و صفا گستر است	هم آینه هم سد اسکندر است
بدینسان بنامی فلک احتشام	شد از سنگ یکرنگ گلگون تمام

و همگی عمارات دولتخانه و الا از برج شمالی و باغ ارم مثل حیات بخش و شاه محل آرامگاه مقدس و برج معروف ببرج طلا و امتیاز محل و دیگر عمارات قرینه آن و خواب گاه نواب قدسیه القاب زبده مقدسات دوران اسوا ظاهرات زمان بیگم صاحب و دیگر پردگیان حریم حرمت در یک رشته به ترتیب واقع شده - از طرف مشرق با ارتفاع فوازده ذراع مشرف بر آب و صحرا و از جانب مغرب بر باغ و باغچه‌های مسرت افزا و انهار و تالاب فیض پیرا سراپا از سنگ مرمر صاف شفاف بنیاد پذیرفته از راه هر کدام باحجار رنگین پرچین کار و سقف و جدار هر یک در غایت زیب و زینت بذوعی مطلق و منقش و رنگین ساخته شده که مراتب کمیت و کیفیت محسنات آن از پایه توصیف خرد گزشته - و هر یک در خاطر پسندی و دلنشینی از روضه رضوان و غرغه تصور جنین نشان میدهد - و از همه رهگذرها خایمه از فیض بخششی جا و فرح افزائی نضا و فسحت ساحت و افانده روح و راحت و صفای نظر و حسن منظر بهشتیست بر روی زمین بلکه زرکتش بهشت برین بنظر در آمده - رخشانی و درخشانی لاله زار سهیل آثار نقش و نگارش آب و رنگ جگر گوشه بدخشان و قره العین عدن از یاد می برد - خایمه منظر آئینه نگار که پا لغز انظار افلاکیانست چه جای خاکپایان بنور و صور گوناگون قلم بطلان بر نقش و نگار کارگاه بوقلمون کشیده و از عکس رنگ آمیزی گلهای حدیقه زیور شک فرمای اطلس ساده کارخانه چرخ برین گشته - نوعی چهره افروز حسن و جمال است که خورشید کیمیا گر هر صبح برای کسب فروغ بر در هر لوحش حلقه می زند و هر لحظه در رنگ منخیلک سخنور صد رنگ و زوت سراپا معنی بجلوه در آورده تماشای حیرت افزایش بی مجاله ارباب معنی را پیوندد صورت می سازد - معینا نهر کوثر اثر که بحسب فرموده

فرمان فرمای افس و جلن بنهر بهشت زبان زنگ اهل روزگار ست مانند شاه
 جوی منجوره از اراسط هر یک روانست و حلق وسط جمیع عمارات منجرامی
 آبجویان ساخته - حوضهای پیش و اندرون هر نشیمن فردوس موطن
 بصورت آبشار و فواره ریزان و جوشان بی تکلف آب سیلاب سلن آن گوئی
 جدولایست از سیم خام که بر الواح سنگ رخام غلطان است و یا مانند
 سریان عین الحیوة روح طبیعی بمجاری شیرین در کالبد روح روان - و در
 پیش هر نشیمن ارم مانند باغچه در نهایت طراوت و دلپذیری که سر تا سر
 سرزمین بهشت آئین آن از جوش سبزه تر روکش سپهر اخضر گشته معاینه
 فردوس برین در نظر تماشائی جلوه گر میگردد - و در هر طرف از گرمی
 هنگامه نشو و نما رونق بازار نشاط و انبساط و تقاضای تکلم لب اطفال غنچه
 و کودکان شگوفه صدای سرشار گل تا سرحد چار دیوار دولتخانه فیض آثار
 میدرسد - و قبل از آنکه مشاطه باد بهاری بغازه کاری عذار گل و تازه کاری
 طرف سنبل در آید از لطافت هوای روح افزای این مسیحاکدهای دولت
 سرا شاهدان تنزه رخسار ازهار و افولار و نوبالان گل و کلاله مویان سنبل
 چهره افروز حسن ادا میشوند - و پیش از رسیدن موسم فروردنی واردی
 بهشت درین وطن گاه نشو و نما که همانا مسقط الراس قوت ناهیه است
 نازنینان سیمبر شگوفه سیراب و نور سر از منظره شاخ بدر آورده خندان
 و شگفته چشمک می زنند - لطف دیگر آنکه جا بجا درین حدایق
 فردوس زیب و ایوانهایی خاطر فریب حیاض مطبوع در کمال دلکشائی
 و آبشارهای دلپذیر بی نظیر در نهایت خوشذمائی مانند لوح بلورین
 سینه سیمبران عریض گنده بآئینی حسن افروز است که در جنب هر یک
 از آن حوض دلکشا باعتبار لطافت روانی و سلاست جریان طلم است
 دنده فریب نظر بند و تفرجگاه عجیب اعجاب پیوند - صد چشمه آب

حیوان بلکه جمیع عیون روضه رضوان بگرد رفته و موج آب و تاب هر یک از آن صرات صنع ربانی و پرتو نور بخششی آن بدایع مخترعات یزدانی از کمال اوج خوبی گزشته آئینه آفتاب را از عجب روشن جبین رو نما گرفته - و متصل این مکانهای فردوس نشان ایوان غسلخانه بفسحت ساحت و فرج افزائی فضا بعزوانی زینت بخش عالم صورت گشته - و در برابر آن حمامی بغایت آب و تاب هوش ربانی نظارگیان گردیده که تا غایت در هیچ قبلی از قرون باینه شبیه این هر در عمارت بی قرین هیچ بیفنده در زیر چرخ برین ندیده - و نظیر آن و قصر فردوس نشان و حمام صفا پرور بادشاه جهان در هفت کشور ربع مسکون موجود نشده بنظر روزگار در نیامده - نه تنها من برینم که فردوس اعلی و عرش اقدس نیز بر این اند چه معجز رقص هندوستان در تزیین سقف زمین ایوان غسلخانه که بطریق بندهای دلکشای خاطر پسند فرنگی و گرههای خوش طرح رومی سراسر بصرف نه لب زوپیده بانجام رسیده - و برجدار فیض آثارش بجای تصویر صورت آنگونه نگارش معنی بکار برده اند که اگر مانی تصور آن نمودی همانا مانند صورت دیوار بیپوش ماندی - و جادو رقص عراق در نقش و نگار پرچین کاری بالای راه دیوار حمام عالی مقام بدانسان نزاکت و لطافت پرداختد بر روی کار آورده اند که بهزاد شبیه آن اگر در خاطر نقش بستی تا آن استادها باعتراف شاگردی شان قلم از کف افگندی و گوش گزینی چنانچه دستان سرای بستان سرای کلام صاحب طبع سلیم طالب کلیم در وصف این ایوانچه نیکو گفته

زهی عرش بنیاد و دولت اسس چو خورشید در آسمان زو شمس
 عفاوت بر افلاک پرتو نشان ازین نور روشن سواد جهان
 در آئینه عکست اگر جا کند ز دیدار خوبان تبرا کند

* نظم *

زمین فرش راه تمنای تو فلک می زند سر ز سودای تو
 بنقش تو چون کلک تصویر رفت نه رنگ از گلستان کشمیر رفت
 بکن شفق رنگ دیگر نماید طلا در صدفهای اختر نماید
 همه رنگها را فدا تو کرد فلک ماند خرد یک صدف لاجورد
 پر آوازه خوبیت زوم و چین سرای شهنشاه باید چنین
 شه کشور عدل شاه جهان جهان بخش ثانی صاحبقران
 گل شمع بزمش سواد سپهر ز دود بخورش فلک سبز چهر
 دیگر باغ ارم مثل حیات بخش که بحسن نمود رستهای خیابان و اقسام
 گلهای ایوان و انواع درختان سبز و خورم و شاداب رشک صغوف سرودستان
 جان و چشم و چراغ زمین و زمان است - و همه جا در مجاری انهار روان
 بخش آن روضه رفوان آبها روان و چشمه سارهای جوشان بلطافتی که
 میان آن و چشمه حیوان فرق از انسانست تا حیوان و از روی زمین
 تا آسمان - اگرچه سابقاً نیز افکار نگارش توصیف آن مقام از کوتاه دستی
 بنان و سستی بیان نیمکاره ماند اکنون نیز بعلت قلمت سرمایه سخنوری
 در همان پایه مانده دو کلمه شکسته بسته بطریق اجمال مرقوم قلم نیاز
 می گردد - نو آئین بانگی که موج سبز نوخیزش از سر طوفان گل گزشته
 معنی لفظ سبز به گلگون بخود تفسیر می کند - و هر برگ سر خوش
 دلکشش که بتحریک جنبش نسیمی از خواب بر میخیزد خواب
 محمل را به بیخودی تعبیر می نماید - سبز نورسته همانا خط سبزیست
 بر رخ گلرخان تازه دمیده یا صفحات مصحف صنع است از قلم نبار بظ
 مصنف مرقوم گردیده - در هر گار زمین بل سر تا سر روی زمین دلنشینش
 چندانکه نور نظر کار کند نهالهای پر گل بدیع صوت چون گلدسته بهم پیوسته
 نوعی بار آورده که جز گل چیزی منظور نمی شود - و در هر چمن توده

توده خرمس سفید رونق شکن کاکل خم اندر خم و گیسوی شکن در شکن
 نازنینان گلبدن بر روی هم افتاده - و در هر طرف انواع درختان میوه دار
 سبز و خوزه بضموی سر در سر یکدیگر کشیده که هیچ جا آسمان بنظر در
 نمی آید - عرض و طول خیابانش که چون خیابان عمر دراز خوش آینده
 و مانند سن شهاب طرب افزاینده است بضموی مطلوب ارباب تفریح افتاده
 که از ته دل نمیخواهند که آن نمودار کوچک عمر خضر هرگز بسر آید و آن
 مهبط انوار فیض نامتناهی تا ابد بپایان انجامد - و چگونه چنین نباشد
 که در جای دیگر بر روی زمین چنین مکان ازه قرین که از افراط جوش
 سبزه و گل و وفور لاله و سنبیل و اظلال اشجار سدره نشان طوبی مثال
 و سیلان انهار سلسبیل آثار از مرغزار خیابان ریاض رضوان دل نشین تر
 می نماید بنظر سیاحان بحر و بر در نیامده - و فرزغ اقبال بی مفتهای
 مبداء فیض بر ساحت قبول آن گلشن خدا آفرین زیاده از درجات فرض
 بهمی و احتمال عقلی نافته مثل آن بهشتی مقام ایزد تعالی در زیر آسمان
 نیامورده چنانچه مشاهده شاهد و عیان دلیل بیانست * نظم *

بقدر سیر این گلشن نظر کو بهشتی اینچنین جای دگر کو
 ز هر برگش گلستانی نمایان چو از آئینه عکس خوبرویان
 بود نشور و نما اینجا روانرا بهار دیگر است این بوستانرا
 درین گلشن ز جوش سبزه و گل نمی آید بگوش آواز بلبل
 از در پشت دیوارش نشسته خجیل چون عندلیب پر شکسته

یکی از جمله حجتهای کامله بر اثبات خوبیهای این نقش بدیع فاعل
 مختار کثرت جریان انهار و وفور آبشارهای فیض آثار است که از وقوع رسته
 اشجار بر کنار خیابان بی مبالغه نمودار جنات تجری من تحت الانهار
 از آن آشکار گشته - آب خوشگوار هر یک از غدیر و آبگیر آب تسنیم و کوثر

برده و از تصور سلاست آب زهرش جوی شراب بدهن آورده - خاصه
 حوضی بطول و عرض شصت در شصت در وسطش چون آئینه آفتاب
 بامواج نور چهره افروز ظهور گشته همه حساب اول دلایل واضحه بر اظهار
 قدرت جهان آفرین است - و از عکس رنگ آمیزی گلهای اطراف رشک
 فرمای نگارخانه چین بل زوکش اطلس پر نقش و نگار گرخانه چرخ
 برین - آب خورشید جلابش بسکه چون نعل خوبان سیراب فیض حلاوت
 است زکوة عذوبت بدجله و فرات میدهد - و قطره قطره زلالش باعتبار صفا
 و لطافت بل همه حساب بر چشمه ساز زندگی تفوق میجوید - فوارههای
 دزون که بعدد چهل و نه از فخر ساخته شده چون سحاب رحمت ایزدی
 بریزش سروارید غلطان هوش از سر راز دانان سواد و بیاض بوده - و صد
 و دوازده فواره نور که مایل بحوض نصب گشته پنداری چندین هلال
 بجهت دفع عین الکمال گرد چشمه آفتاب طلوع نموده - در هر چهار
 خیابان اطراف که هر کدام از سنگ یک رنگ سرخ بعرض بیست گز
 باتمام رسیده نهری چون جدول نور به پهنائی شش ذراع مشتملبر سی
 فواره در افشان در وسط آن بلطافتی روانست که چراغ چراغان نهر مسجری از
 پرتو آن زوریاب جاودانست - و از ذره تا خورشید و ماه تا ماهی فریفته
 و شیفته تماشای آن - چپ و راست این حدیقه ارم آئین که همانا قطعه
 ایست از فردوس بزین در دست عمارت دلنشین بغایت دلپسند و نظر
 فریب است از بس طراز صور گوناگون و نقش بوقلمون چون عرش میذاکار
 بلقیس با سریر زمره نگار سلیمان با آئینی صورت اسلیم پانته که همه
 معنی وقوع نظیر آن در عالم امکان صورت پذیر نیست - و فیه آبی در
 محاذی آن جاری گشته از دست افغاس روح الامین احیای اموات در
 طی شکن آستین دارد - و در حیاض وسط هر در عمارت که چشمه حیوان

بچشم حسرت در آن نگرانست بذهانت خوبی در جوش آمده از کنار
 چهره بارتفاع یک و نیم گز بصورت آبشارها در پائین حوض ریزان - و در
 طاقهای زیر آن روزانه گلدانهای سیمین و زرین پر از گلپای طلا و شبها شمع
 کفوری در زیر نقاب آب مانند ستاره در پرده تنگ سحاب با معنی گلوسوز
 در چمن سخن شاداب بعمنی جلوه افروز ظهور میکردن که بی اختیار
 رحیل ابدی سبیل را بدل بقامت جاوید می سازد - و موج آب و تابش
 دست نظار بر چشمه مهر و قصیده مرعع کهکشان دراز نموده حسن
 تفرجش پرده طاقت بر مست و مستور میدرد • نظم •

نگه را فروغش دهد آن صفا	که چون باز گردد سوی دیدهها
از دیده مهر تابان شود	خطوط شعاعش مژگان شود
فروغش دهد گر بآینه آب	برد دست از پنجه آفتاب
نهان جمله پیداست از آب و تاب	صفا گشته غمز او چون حساب

دیگر تمامی طبقه شرقی سمت باغ که موافق طول باغ بعرض بیست
 و شش ذراع و ارتفاع یک و نیم ذراع محتوی بر سه دست عمارت مشرف
 به دریای جون واقع شده همگی و تمامی از سنگ مرمر صاف و شفاف
 بر آمده بصفلی برون و بیرون مجسم را شرمزده آب و تاب خود دارد -
 و بلطافت آب و هوا و دندشینی جا و خوشی منظر هر لحظه باصف
 اعجاب دیده و زان شده نظر را واله و شیدفته خود می سازد - و نور صفا
 و جلای سقف و جدار هر یک که چون آینه چهره تمامی مراد است
 مانند لوح بلورین سینه سیمبران والا نظرانرا حیران نظاره دارد - قطع نظر از
 تکلف و ساختگی سقف و جدار این هر سه مکان را که زینت بخش
 صفا روزگار است نقاشان نادر کار که از فراکت طرز و تازگی روش قلمرو
 حسن صنعت ملک ایشانست باصناف ریاحین و ازهار و انواع گل و گلزار

نگارین ساخته لطف صنعت خود را آن مرتبه داده اند که هر نقش دلکش
آن رقم نسخ بر خط باقوت لعل بتان کشیده - و آن کار فامه رنگین صنعت
آفرین که سر جمله از توصیفش بمیانجوی بیلان و بفلان دست بهم ندهد
بدرستی نقش و نگار رونق شکن بازار سپهر میثائی گردیده * نظم *

صفای خلد فرش آستانش
گرفته دلکشائی در میانش
درو دیوارش از تصویب گلزار
در و باید نشستن زو بدیوار
سه جانب گلشن و در پیش دریا است
که هر موجش خم زلف فرح زاست

بنام ایزن نهری سلسبیل نژاد گوهر نهاد که رشک حوالیش که مانند
امتداد خط محور کشیده دجله دجله سرشک خون از دیده سر چشمه فرات
و جیحون گشاده و در برابر عرض عریضش نیل مصر چون نیلاب سدد بآن
مایه طول همانا از دست انگشت نیل که از برای دفع گزند عین الکمالش
بر روی صفتک زمین کشیده - و در وسط عمارت میانه حوضی کم عمیق ته نما
بطرح بدیع و هندسه غریب در نهایت صفا و زینت بطرح کرة بندی
مرتب ساخته در سر هر بند سواخی گشته اند که آب زندگی از آن
میجوشد - و قواریهای جوشان که تفرج آنها بغایت طرب افزا و فرح
انگیز است در آن نصب نموده مانند انگشت فروزان شمع زینت بخش
عمارات ساخته اند که خرد در دریانت کیفیت آن حیران میگردانند -
و جداول نور بهر چهار طرف از آن چشمه خورشید بر آمده بحوض یک
لخت سنگ مرمر که هاشیه اش بفقش و نگار پرچین پر آذین زمین است
بصورت آبشار از عالم بلور صاف میریزد و از اطراف حوض سرشار گشته

داخل نهر پائین میگردند - و سنگ این حوض که از غواپس روزگار است از کان مکرانه بر آمده بحکم اشرف حوضی مربع چار در چار بعرض یک و نیم گز صورت گرفت - و از آنجا بشاهجهان آباد که صد کبره بادشاهی است بصد منصوبه جبر ثقیل رسیده در آن مکان نصب گردید - اگرچه حوضهای مطبوع در دولتخانه والا بسیار است اما این حوض که خارا تراشان فرهاد پیشه بفکر تیشه فولاد مثلش در سالهای دراز نتوانند انگیخت لطف دیگر دارد - چون در هر مکان دلفشین از نشیمن های نزهت آفرین مشکوی دولت از آب نهر بهشت مذکور آبشاری و حوضی دلفریب ترتیب یافته مرکز بستایش آن و حوض کلان که در گلشن ارم این امتیاز محفل مانند ظهور جلن در سایر اشیا و آفتاب در وسط السما بغابر صفای نظر و حسن منظر بدستور حوض حیات بخش باحسن وجوه صورت نما است بهمه جهت پرداختن و سخن در وصف طول و عرض آن بر زبان آوردن بر فرض ایجاز محال بدور و دراز می کشد لاجرم بهمین قدر مذکور که عمارت مسطور بر تمام بستن سراهلی فیض آثار که باعث آرایش صفحه جهانیان است و شاید آن نوع نزهت کدهای کشاده فضای طرب انزای بر روی زمین موجود نباشد بلکه سخن در بهشت میورد بچندین درجه تفوق دارد - اول آنکه امتیاز محفل که بزرگ ترین عمارت دولتخانه والا است بطول پنجاه و عرض بیست و شش ذراع در کمال تکلف و تزئین و نهایت خوشنمائی نقش و نگار و رفعت پایه پای تفوق بر کرسی مثنی سپهر هشتم نهاده بحسن آب و رنگ روکش قصور و منازل بهشت موعود است بلکه بهمه حساب رشک سراستان ارم معهود در آن واقع شده کلاه و طرّه طریم و کلسپایش همه طلا اندود است - درم آنکه بر یک جانب آن جهروکه درشن که مشرق طلوع آفتاب روی زمین صاحبقران ثانی سعادت قرین است

و مشرف بر دریای جون و جاذب درمیش جمهوری خاص و عام قریب ساخته شده اکتفا می نماید - و مرزینهای دیگر را از حوصله قدرت خود بیرون دانسته سخن از ستایش خاص و عام و بازار مسقف و آبادی شهر درمیان می آرد - صورت بنیاد این نسخه سبع شداد و دیوان کده عدل و داد که روکش بازگه سلیمان و ایوان نوشیروانست برین نمط است که غریب امتیاز محل ایوانیست مشرف بر باغچه عمارت مذکور از سنگ سرخ ساخته بسنگ مهنابی سفید نموده شده از مهره کشتی معماران جادوکار چون آئینه صبح جلا پذیرفته و چون سر منزل دیده نور و صفا و دلکشایی را در بر گرفته - متصل سقف آن جمهوری خاص و عام که سجده جای عالمیان و محل انجراح حاجات جهانیان است سراپا از سنگ مرمر بنگله مانند بطول چهار و عرض سه مبنی بر چار ستون و عقب آن بنگله طاقیست بدرازی هفت و پنجاهی دو و نیم ذراع بسنگ های رنگا رنگ پرچین نموده از تیز دستی نقاشان بدایع نگار به گوناگون نقش بدیع آن مایه زیب و زینت یافته که ترفیح سیمین ماه و شمس زین سپهر در پیشش رنگی از آب و تاب ندارد - و نظارگی را تفریح آن از تماشای رنگ آمیزی صنعت گلشن بهار مستغذی می سازد - و در سه ضلع آن مسجدی از زیناب نصب شده گویی خطوط شعاعی آفتاب بر روی هم پیچیده - هر اول روز این مکان سعادت نشان از جلوس اورنگ نشین سر بر اقبال داغ دل مفازل قمر بل غیرت افزای شرف خانگ مهر انور می گردد - و از پرتو نور بخشش طلوع آنحضرت در برابر مطلع خورشید درکانچه عالم آرائی می کشاید - و در پیش آن بازگه رفعت بناه مشتمل بر چهل ستون که هر یک از آن قایم کوه بیستون بل قاعده هفت طایم لاجوردی و ستون این نه رواق فیلگون میتواند شد بطول بیست و هفت و عرض بیست و چهار در کمال رفعت اسس

یافته - و زیب و زینت سقف و جدارش که بقوش گوناگون مصور است
کارنامه مانی را از رتبه انداخته - از سه طرفش محجری از سیم ناب بقدر
آدم متوسط و خارج ایوان ساحتی در کمال فسحت بطول یک صد و چار
عرض شصت از فضای معیوب خاص و عام جدا کرده بر سه جانب آن
کنهه از سنگ سرخ کشیده بیافتهای مزین گردانیده اند - و بیرون آن
صحنی چون دل دوست کریمان گشاده و مانند باطن بیدار درونان بنور
سعادت آماده بطول دروست و چهار و عرض یک صد و شصت ذراع
ترتیب داده بر درش ایوانهای دل نشین بدیع آئین ساخته از زحمت
باش سحاب و آسیب تابش آفتاب مردم را فرخ البال گردانیده اند - از
جمله سه دروازه آن دروازه جانب غرب که این هفت طبقه لاجوردی خرگاه
در جذب رفعتش نموده ندارد و این کارگاه بیستون در برابرش جز رنگ
خجالت رنگی بر رو ندارد - و بیرون آن دروازه برای جلو خانه چوکی
بطول در صد و عرض یک صد و چهل سراسر مشتمل بر ایوان و حجره‌های
خاطر پسند و سه دروازه جانب شمال و جنوب و غرب که از دروازه شمالی
قلعه تا دروازه جنوب در رسته حجره‌های نو آئین و ایوانهای دل نشین
بعرض چهل ذراع در کمال استحکام و استواری بنحوی که وقوف بر آن
باعث ایستادگی عقل میشود برای اصطبل و دیگر کارخانجات صورت اتمام
یافته نهر بهشت از وسطش جاریست - و از جانب غرب تا دروازه قلعه
بازاری مسقف دو طبقه به نهایت زیبایی بعینه از عالم مراتب حدقه در
کمال صفا و نور و مردم نشین معمر مانند رسته خیابان فردوس کشیده -
و حجره‌های صفا آفرینش مانند خانهای چشم دیوار بدیوار و در بدر در هم
اساس یافته همه جا درکانهای مردم نشین مالا مال از متاع عین معانده
چون چشم و ابرو بیکدیگر پیوسته - و در اطراف مبصران نیز نظر مانند

صفوف سزگان متصل بهم صف بسته همانا در روی زمین نظیر و عدیل ندارد -
 و آن شاهد زیبا اندام با زینت و زینت تمام از نهانخانه غیب درین صورت
 بعالم شهود جلوه گر گردیده از آن طور چشم صاحب نظران را گرسنگ چشم نظاره
 خود دارد که اندیشه دقیقه رس لولی الابصار ادنی پایه کمیت و کیفیت
 و زینت و زینتش را اصلا بجانمی آرد - این نوع عمارت بازار مسقف که مردم
 همدوستان اصلا ندیده بودند اختراع تازه ایست که بیمن توجه و عمارتگری
 یگانه خدیو هفت کشور بر روی کار آمده * نظم *

گلش را چو بگرفت بنا در آب	نماید آب در چشمه آفتاب
تمشای این خنجسته مقام	برد رشک بر چشم احول مدام
خدایش چنان دلبری داده است	که سایه از دور نه افتاده است
نرفت است از حجرهایش نشاط	چو صورت که شد بافته در بساط
بهر خانه یک شهر عیش و سرور	چسان یافت جا چشم بد باد دور
چنان دامن دل کشد سوی خویش	که یان از فضایش فروتست پیش

و پیش هر کدام دروازه قلعه متصل بازار مذکور و دروازه جانب اکبر آباد دو
 تمثال فیل پایه دار که بهمان کلانی که فرد اعظم این نوع باشد ساخته آنچنان
 صورت درست و هیئت تمام معانی بر آورده اند که نظیر هر یک از آن چهار
 نقش بدیع منظر در ذهن عورت انگیز چه جای خارج اذهان صورت پذیر
 وقوع نتواند شد - بی مبالغه تکلف و شائبه تصلف صورت نگاران خارا شکن
 و سنگتراشان فرهاد فن این کشور که بزوک تیش فولاد هزار گونه نقش و نگار
 شیرین از دل سنگ بر می آرند که هر یک شور از جلن صورت بیجان شبدیز
 بل از نخمه فرهاد و پیرین می انگیزد - و باعجاز تیز دستنی صنعت آن
 گونه موج بطوبت از لوح سنگ خارا بر آورده بتموج در می آرند که شعله
 رشک آن دملر از جلن موج پزند خارا و درد از دل آب حیوان بر آورد -

در بر آوردن این حصار فلک کردار و عمارات بدیع آثار و تمثال فیلهای پایه دار
 آن نوع صنعت لطیف پیشه خود بکار برده اند که بعد از ملاحظه بنظر
 هیچ خریدمندی با بلور نمی آید که این گونه بذیانی غریب کار بشر تواند
 بود چه صفا و جلای در و دیوار هر یک از عمارات برترده ایست که با وجود
 آنکه نظارگی آنجا بذبح حیرت تماشای از پلی تا سر نظر بند میشود اما هیچ
 جای نظری بند نمی شود و جز بانی کهن دار دنیا دیگری بر حسن صنعت
 آن اطلاع ندارد - الحق خرید برین معنی گواهی میدهد و راه احتمال
 می کشاید که این کارنامه روزگار بدرستی شبیه و تصویر کرده نقاش صنع بل
 نگار کرده نقشبند اختراع و فرد اول کار صنایع نقشهای بدیع ابداع است -
 آری کرده معلول فعل علت العلیل است و بالآخر سایر آثار اثر اول الاول -
 چه بانفاق کلمه عقلا سر رشته وجود و ایجاد بدر می پیوندند و همه راه
 بدر بآن دهند همت میرود لا موجود سوی الله ولا موثر فی الوجود
 الا الله *

جانب راست و چپ قلعه بر کوه دریا سایر شاهزادهای بلند اختر
 کامگار و امرای نامدار عمارات وسیع بدیع و نشیمنهای غریب اسلیم نهاده اند -
 از اینجه عالیجه این مصر اعظم چندین بنا ازین عالم است که از بیست
 تک تا یک لک صرف متخرج آن شده - و کمتر ازین خود از آن بیشتر است
 که اگر بالفرض عقود انگشتان در حساب آن بفرساید تعداد اعدادش تا روز
 شمر دست بهم دهد - اهالی و موالی شهر از احاد الناس تا اکابر و اعالی
 در خور مراتب احوال و کثرت و قلت اموال بذلهای عالی موافق
 خواهش طبیعت خود ساخته اند در غایت تزئین و فسحت ساحت
 چنانچه در صحن هر یک جای شهر خانیست و هر طبقه عمارات هذون
 شش مرتبه و هفت مرتبه مانند طبقات حدقه بر روی یکدیگر اسس یافته

همه شهر نشان و مردم نشین و بدین اعتبار اگر این سواد اعظم را ازین رو نیز بمنزله حدیقه عالم دانند شده در وضوح آن نخواهد بود - و بر درز قلعه باغات و سراستانها طرح شده که همانا همگی آب حسن نمود اینیکه عالیله بغداد که بر ساحل دجله بنیاد یافته برده و خوشی و دلکشائی زهر بصره را که از جفالت اربعه دنیا ست بباد فتنه و فدا بر داده - چه میگویم سخن در جفالت عدن است که انهار غسل مصفا و عیون لبون سازج از مجاری تحت آن جاریست - مگر نظر بر عایت جانب رضوان و ملاحظه خاطر نازنین حور عین فرهت این ریاض و عذوبت آبدش به برابری روضه دارالاسلام و عین ماء معین تن در دهد - در مراتب آبادانی این فسحت آباد بی پایان که بسط معموره ربع مسکون در برابر آن بساط همسری نتواند چید چه مایه بسط سخن توان داد که رفوز معموری آن بمرتبه ایست که در سر تا سر آن شهر در هر کوی و برزن چندانکه نظر کار گذر رسته بازاری چون خیابان باغ بهشت کشیده و مانند دل و دست کریمان فراخ میدان و کشاده بنظر در می آید - خاصه اسواق عظیمه مثل بازار جانب اکبر آباد و بازار طرف دارالسلطننت لاهور که بعرض چهل گز زینت افزای شهر گشته و فخر بهشت در سر تا سر وسط آن جریان پذیرفته - در هر طرف معاملان خوش معامله در دوکافهای پر مال و خواسته نشسته اند و در درکان فراستی بسته و ابواب دارالفتح حسن سودا و صدق قول و وفای عهد و درستی نیت کشاده - و از چار سو مشتریان سرمایه دار را بدانچه دل طلبیده و خواطر خواسته صلا داده - چنانچه رفوز نفایس و امتعه هفت کشور و نوادر و جواهر عدن معدن بحدیست که پس افکنده دریا و کان بخزید متاع یک درکان بس بیاید و دینیکه گنج شایگان چه جای خزینه قوی مایگان بسودای یک معامل و نماند -

• نظم •

خدایانهای بازارش دل افروز در هر روز عید و نوروز
 بازارش ز خوبان گل اندام شکفته گلبنی بینی بهر گام
 بهر درکان که افتاده است راحت پی سونا بجا مانده نگاهت
 برون آید اگر باشد خریدار ز یک دوکان او صد کاروان بار
 بدکانها فتاده بر سر هم متاع شیر مرغ و جان آدم
 بدست پیر افتد رایگانی ز درکانهایش کالای جوانی
 بجای داور از دوکان عطار توان محبت خریدن بهر بیمار

این راسته بازار فیض آثار دو رویه سمت لاهور بعضی چهل ذراع و طول
 یک هزار و پانصد ریست گز مشتمل بر هزار و پانصد و شصت حجره
 و ایوان بدین دستور واقع شده - از آغاز بازار تا چوک هشناد در هشناد
 کوتوالی چبوتره چهار صد و هشناد گز و از آنجا تا چوک دیگر که صد در صد
 است بطرز مثنی بغدادی بهمین قدر طول و عرض - و جانب شمالی این
 چوک سرای نوآیین در سقفه بطول و عرض یک صد و هشناد و شش
 مشتمل بر نمود حجره و چهار برج و پیش هر حجره ایوانی و قرینش
 چبوتره سراسر بعضی پنج ذراع حسب لامر شاهزاده جهان و جهانیان بیگم
 صاحب اسلخ یافته - یک درش جانب بازار و در دیگر جانب حدیقه
 لطف طراز موسوم بد صاحب آباد بطول نه صد و هشناد و در ذراع و عرض
 دو صد و چهل و دو ذراع مشتمل بر عمارتهای دلفریب و آبشارهای دلاریز
 و حیاض و فواره‌های جوشان در کمال پاکیزگی و صفا و نهایت فیض بخشی
 آب و هوا و جانب ضلع جنوبی بازار مذکور حمامی بغایت مطبوع دایسند
 بطول شصت و عرض بیست گز با ایوانها و نشمینها در کمال فزنت
 و صفا که آن هم بفرمان ملکه زمان صورت اتمام یافته بجهت احراز منوبات

اخروي وقف گشته - و ازین سرا و چوک تا سرا و چوک مسجد پرستار
 خلیفه آلهی بی بی فتحپوری محل پانصد و شصت گز طول بازار واقع
 شده - طول مسجد مذکور چهل و پنج و عرض بیست در وسطش گنبدی
 از بیرون کاشی کاری و از اندرون بسنگ سرخ زینت یافته - و هر دو
 جانب گنبد ایوان در ایوان هر یک سه چشمه بروی کار آمده - و کرسی
 و ازاره سنگ سرخ سربسر مذبت و فرش نیز از سنگ مذکور و در دو کنج
 دو مناره چون دعای مستجاب رو با آسمان نهاده بازتفاح سی و پنج گز -
 و در پیشش چبوتره با منجر سنگ سرخ بطول چهل و پنج و عرض
 سی و پنج و پائین آن حوض نو آیین شائزده در چهارده که آبش از نهر
 بهشت واقع شده - و بر در مسجد سرای بدیع مهدی بر شصت و نه حجرة
 و چهار برج و بدستور سراهای دیگر در پیش ایوانها سراسر چبوتره عرض سه
 و صحن این سرای صد در صد گز است - و هم چنین بازار جانب اکبر آباد
 بطول هزار و پنجاه و عرض سی گز در نهایت پاکیزگی و صفا واقع شده
 مشتمل بر هشت صد و هشتاد و هشت حجرة و ایوان - و در آغاز بازار
 محاذی دروازه قلعه جانب جنوب مسجد عالی بنام عصمت پناهی
 بی بی اکبر آبادی سر بفلک کشیده - عمارتش بطول شصت و سه و عرض
 هفده و نیم گز بادشاهی محتوی بر هفت خانه گنبدی سقف از آن
 میان چهار مسطح و سه خانه گنبد دار باتمام رسیده - نقوش سوره فجر از
 سنگ سیاه تراشیده بر دو بازو و پیشانی پیش طاقش که از سنگ مرمر
 است پرچین نموده اند - و دو مناره رفیع مقدار در دو کنج شرقی سر بفلک
 الافلاک بر افراخته - و فرشش تمامی بسنگ سرخ بطرح جای نماز
 بسنگ سیاه پرچین نموده از راه درون و بیرون از سنگ سرخ مذبت
 کار بر آمده - چبوتره صحنش بدرازی شصت و سه و عرض پنجاه و هفت

و ارتفاع سه و نیم گز با معجزه سنگ مذکور ساخته شده - پائین آن
 جانب مشرق حوضی دوازده در دوازده از آب نهر بهشت لبریز گشته در نهر
 اطراف می ریزد - و بر اطرافش سرای کشاده فضا بطول صد و پنجاه
 و چهار گز و عرض صد و چهار و پیش هر حجره ایوانی و پیش ایوانها سراسر
 چوبتره بعرض چهار گز بنا یافته - دروازه و الابیش که از درون و بیرون بسنگ
 سرخ و پیشانیش از سنگ مرمر ساخته بالای آن کنگره از سنگ سیاه
 برجین کرده اند و در پیش آن چوکی زیبا بطول یک صد و شصت و عرض
 شصت فزاع و زرد و حمامی در کمال آب و تک از سنگ سرخ بنا نموده
 از نهر بهشت آب در و جاری ساخته اند - تمامی عمارات مسجد مذکور
 اواخر رمضان المبارک در سال هزار و شصت بصرف یک لک و پنجاه
 هزار روپیه بتمام رسیده *

سیاحان جهان گرد و سالکان گیتی نورد که مانند باد خشک و تر پیموده
 اند و چون آب بر نشیب و فراز گردیده همگی باتفاق کلمه قابل اند که در
 زبر چرخ برین شهری بدین پایه فسحت و مصری بلین مایه جمیعت
 و جامعیت بنا یافته - و فی الحقیقت درین وادی بر طریق صدق و صواب
 سلوک نموده مسلک حقیقت پیموده اند چه آنچه مدینه را در کار و تمدن
 را از وجود آن ناچار است همگی بر وجه اتم و اکمل درین مصر جامع یافته
 میشود - و سایر امصار و بلاد و جمیع اصقاع و اقطار درین مرتبه فسحت
 سعادت و روح و راحت و این درجه امن و امان نیست و اگر بمثل این
 باشد آن نیست که در همه باب بدان مثل میرزند - آنرا چه حد که دم از
 مماثلت حدود این مذبح عدل و جود زند - و شام که چون صبح دوم بدلکشانی
 و عالم آرائی شهرت ایام است مانند روز روشن است که نسبت این مشرق
 خورشید دولت بیکران بدان نسبت صبح و شام هست - و قسطنطنیه نظامی

وهم چنین رومیه کبری که فتح آن علامت قریب قیامت بلکه از اشراط ساعت است کجا و این شهر عظیم بل کشور اکبر و اقلیم اعظم کجا - چه باوجود این مرتبه فسحت و کثرت که دمدم در ساحت آن بسبب غلغله و غریب مردم که یاد از نغم صور می دهد همانا شور محشر و غوغای روز نشور برپاست و هر ساعت از سرفو قیامتی کبری قائم همانا بمقتضای حسن عهد و خیر نیت این بادشاه صلی طویرت در نهایت مرتبه امنیت است - و مدینه السلام بغداد که پانصد و نه سال دار الخلافه خاقانی بنی عباسیه بوده درین مدت متمادی هر یک در فزونی عمارت آن می کوشیدند قطع نظر از رجوع دیگر نموده در فسحت عرصه بآن نمی رسد - چنانچه اسناد سخندان و دستور سخنوری مولانا شرف الدین علی بزدی در ظفر نامه آورده که دوز آن معموره در عین معموری از طرفین دجله در فرسنگ بوده که از روی تخمین شش کوره رسمی باشد و محیط دار الخلافه شاهجهان آباد پنج رسمی است که ده کوره بادشاهی و پانزده کوره رسمی باشد * نظم *

نیارد کرد روزانش مساحت
سوان او گرفته صفحۀ ارض
چو خور بیرون شود از ملک گردون
تعالی الله اگر مصر ست در شام
چنین شهری بعالم کس ندیده
چه شهری بوستانی نو رسیده
تمامش همه هم قامت هم
همه چون خانهای چشم پرکار
برفت گرچه رشک آسمانست
شکوهِش را نمی دانم چه کم بود

که آخر میشود در وی مساحت
نه طول از منتهایش آگاه و نی عرض
رود شب در میان زمین شهر بیرون
بود یک کوچه این محشر عام
که در وی هفت اقلیم آرمیده
بنساخته سروهای قد کشیده
همه آئینه وازی صورت هم
بروی هم چو چپسین طرف بار
ولی خاک ره شایه جهانست
که دولتخانه هم برشانش افزود

اساس یافتن مسجد جامع و احداث آن بنای
 خیر حسب الحکم خدیو عالم و خاقان
 اعظم بر کوهچپه که در وسط شهر
 دارالخلافه شاهجهان آباد
 واقع است

چون احداث بناهای خیر فایده ترین خیرات جاریه است خصوص
 ابداع معابد و مساجد که بحکم فصوص کتاب و احکام سنت موجب
 تاسیس بنیاد ایمان و بااستبغیان قصور و منازل دارالجنان است چنانچه
 کریمه انما یعمر مساجد الله الا من آمن بالله و الیوم الآخر تشیید مبنای این
 تمهید می نماید - لاجرم حضرت گیتی ستانی بانی مبنای جهانگویی در
 هر بقعه از بقاع فسحت آباد هندوستان که بمصدق ارض الله راسعه است
 جای که بنای ابتیغه خیر نباشد امر اعلی باحداث آن صادر فرموده که
 گزاران فرمان بردار بکمبر مدنی آنرا باتمام می رسانیدند - و بنابراین چون
 در مصر جامع نو آباد یعنی دار الخلافه شاه جهان آباد که تا قیام قیامت
 بعدل و داد آن حضرت آباد باد اگرچه مساجد فراوان بکمال فرو شلن و بقاع خیر
 بیکران اساس یافته اما مسجد جامعی که از متانت بنیان در خور رفعت شلن
 و علو مکان عمارات عالیه این شهر عظیم انشلن آسمان نشلن باشد تا غایت اساس
 نیافته بود رای جهان آرای اقتضای بنای مسجد عالی بنیان رفیع العماد
 نمود که فسحت چار دیواریش زیاده بر مساحت ساحت سبع شداد بود
 و صانت چرخ چنبری با متانت اساسش دم از برابری نیارود - لاجرم

دهم شوال سال هزار و شصت هجری مهندسان اعجاز طراز و معماران
 هفده پرداز در حضور علامی سعد الله خان و فاضل خان خانسامان
 بر کوهچقچ جانب غرب سمت قلعه که بفاصله هزار گز واقع است در ساعتی
 سعید موافق ارشاد اشرف رنگ ریخته آن بنیاد خیر را بروفق مراد
 اسلس نهادند - تا اتمام این مکان فیض نشان هر روز پنج هزار کس از بقا
 و سنگتراش و پرچین کار و منبخت کار و نقاش و حکاک و بیلدار و دیگر عمه
 و فعله چه از سگان دار الخلافه و چه از اطراف و اکناف ممالک که بحکم
 اشرف جمع آمده بودند بکار می پرداختند - باینهمه مزد و مدد و تاکید
 و اهتمام سعد الله خان و خلیل الله خان آن قبله برکات زمان مشتملبر
 سه گنبد عالی اسلس بطول فود و عرض سی و نود ذراع از سنگ سرخ
 بکرمک مرمر صفا و پرچین سنگ سیاه و صحن با صفا سراسر بفرش
 سنگ سرخ و عرض یک صد و بیست و شش ذراع در مدت شش سال
 بصرف ده لک روپیه صورت اتمام پذیرفته زینت افزای خطه خاک گردید -
 بنام ابرو نو آئین مسجدی فردوس زینت بهشت زیب آبرو بخشش
 عالم آب و خاک گشته که از مبدای آفرینش تا الی غایت بآن آرایش
 عفا و پیرایش جلا در چشم فلک هزار چشم در نیامده و پیوسته نور نظر والا
 گهران بجهت تماشا فرش ساحت آن موطن سعادت است - و فرخنده
 اساسی در خور فسحت همت و قدر قدرت بادشاه سلیمان منزلت بر روی
 کار آمده که مرکز خاک از یمن تجلیاتش روکش محیط افلاک گشته همواره
 ناصیه پاکان وقف سجود آن مورد برکات است و درون و بیرونش از سنگ
 مرمر سیمگون برنگ صفحه عارض خوبان بآن مایه صفا پیرایه داجری گرفته
 که دیدهها از دیدنش واله گشته و فراران چشم بتار نگاه در هر کج و طاقش
 آویخته - و پرچین خطهای سیاه در فاصله الواح سفید معاینه چون تار

طره‌های شکن در شکن نیکوان پیوند علاقه یک جهان جان از تن گسیخته -
 پیشطلق والایش که از غلبت سر افرازی درجه گردون را دقیقه شمرده آنچنان
 بلطانت بر آمده که خرد وزان بالغ نظر را با وجود عمر نوح هزار یک از شمار
 خوبیهایی آن دست بهم زدهد - و محرابهای هفتگانه‌اش هر یک بحسن
 و خوبی چون محراب ابروی نیکوان دلفریبی را بر طاق بلند نهاده
 آنگونه بذقوش متنوعه منبت است که عشر عشر حق توصیفش بیارویی
 خامه و نامه میسر نیاید - کعبه چون از رشکش سیاه فیوشد که در جنب
 پرتو والایش و شعشعه جلای گیتی انروزش بخیه تیره روزی صبح صادق
 بروی روز افتاده و بیت المعمور چسان با پایه نردبانش هم پایه تواند شد
 که مقصوده اش چون نورستان باطن خدا بینان و صفوتکده قلوب خلوت
 نشینان داد ضیا گستری داده - دقائق عظمت قدر و مقدار مناره‌هایش که
 هر یک از آن قیمة هفت طارم لجوردی و ستون رزاق نیلگون زبرجدیست
 چگونه به بیان آید که فکر محیط ارتفاع و خواص مزایای آن نمی تواند
 شد - و خامه خود کام بچه عذوان متکفل سرجمه از خوبیهایی اشراف
 این شریف مکان تواند شد که جز قلم قدرت صورت آفرین هیچ یک از عهده
 تحریر آن نمی تواند برآمد - الحق چگونه تصور این معنی توان نمود
 که فسحت ساحت ممتنع المساحتش که با فراختای عالم امکان دم
 از برابری می زند بطور فضای طور مهبط تجلیات انوار ظهور است - و آن
 بنیاد متانت نهاد که رفعت پایه قوی مایه عرش سایه اش که سر بمسارات
 سبع شداد سموات قرقر نمی آرد از فرط تقدس بنا و تفره عرصه و فنا همانا
 ساخته بد صنع معمار عمارت بیت المعمور است بی تصنع از مشاهده آن
 شاهد کمال قدرت صنع آفرین که از الواح سنگ خااری گلگون بر قلعه کوهی
 رفعت نهاد بنیاد پذیرفته اندیشه از باب خبوت رهین حیرت میگردد که با وجود

آنکه کوه تاب برداشت شکوه آن ندارد چگونه بر فراز کوهسار اساس یافت
 و با آنکه خرق فلک از اطوار ظاهر خرد دور است رفعت آستانش چنان
 سراز جیب آسمان بر آورده - در وسطش حوضی مالمال از آب زندگانی
 چون چشمه نور بتازگی آبرو بخش کهن طارم چرخ کبود گردیده بلطفی
 موج زن است که عین الحیوة خضر مراتب جان بخششی ازو کسب می
 نماید - و آن رشک ماو معین و روضه حور عین که چشم از دیدنش آب می
 یابد بصورتی پرده از رخ کشاده که چشمه خورشید از فیض سرشارش توقع
 دریوزه دارد - و چه گویم از وصف ایوانهای دور آن نمودار بیت المعمور
 که بدان مرتبه بوفور صفا و نور آماده است که از هر یک آن انوار سفیده
 مبعص صادق فروغ ظهور دارد - و معتکفان زدایی آن مشرق انوار ظهور را
 از بس فروغ و بهوز سقف و جدار تحقیق وقت نماز مغرب بدشواری دست
 میدهد - آیات بیّنات قرآنی و کلمات سراسر معانی بر پیشانی ایوانهای آن
 سر منزل رفود طلایع نور به پرچین کاری سنگ سیاه بلطفی مرتسم گشته
 که از غایت متانت و دیرپائی آن معنی تشبیهی کالمنقش فی الحجر از
 روی حقیقت در آن صورت بسته - و از تمامی تفاسیر دوایر و مدات
 و کرسی حروف الخط نصف العلم بر کرسی نشانده - بی مبالغه از درستی
 روش رواج و رونق بازار قطعه ملا میر علی درست درهم شکسته - در هر
 ضلع چهارگانه بیرون مسجد چو کیست نو آئین و حجره‌های دلنشین و در در
 کفج جفومی و شمالی آن دارالشفای و مدرسه بکمال پاکیزگی و صفا صورت
 ترتیب یافته - و از فیض نرختش سراسر فضا چون روی دلبران پیرایه آرایش
 پذیرفته

• قطعه •

من نگویم کعبه لیکن این قدر گویم که هست
 جبهه ارتاد وقف سجده این آستان

پرتو انوار از چوون عالم افروزی کذد
صبح را گردد نفس انگشت حیرت در دهن
مسجد ارنی ست میزبید املش جبرائیل
خلوت روحانیل را شمع باید بی دخان
دست استاد قضا تا از رخامش ساخته
رو سفیدی ابد آماده گشت از بهر کن
نیست دروی حاصل اوقات اهل طاعتش
جز دعای ثانی صاحبقران شاه جهان
در بغلی خیر این سعی که دارد همتش
حاصل کن جمله خواهد گشت آخر صرف کن
تا همیشه قبله اسلام سمت کعبه است
قبله گاه آرزو بادا جنبش جاودان
مسجدش کن کعبه ثانیست تریخش بود
قبله حاجات آمد مسجد شاه جهان

نزول اشرف حضرت صاحبقران ثانی در حصار فلک آثار دارالخلافة شاهجهان آباد و تزئین پذیرفتن جشن عشرت و کامرانی و دیگر خصوصیات

درین هنگامه سعادت فرجام که هنگام خرومی و بهروزی عالم و موسم
سرافرازی و فیروزی عالمیانست آوازه آبادی شهر فیض بهر شاهجهان آباد
و اتمام عمارات عالیه بهشت نشان سامعه افروز گیتی گشته ابواب نشاط

بر برتری انبساط جهانیان مفتوح دارد و خلصیت وقت و مقتضای روزگار جهان را کبریز خرمی نموده خورد و بزرگ را صلابی عشرت میدهد رای جهان آزادی بادشاه دین و دنیا پناه بغایر لازم مقام اقتضای آرایش جشن عالم افروز عشرت مدام و سرانجام اسباب مسرت خاص و عام کرده امر قضا نشان در باب آذین مجلس فردوس تزئین بحلیقه نفاذ آراستگی یافت و سائنی مواد احسان و مواید انعام خدیو کون و مکان جهانی را امیدوار حصول کام خاطر نموده گیتی را روکش گلستان ساخت - سامن طرازان کار خانه سلطنت و کار پردازان امور دولت اول در و دیوار مشکوی عزت و غسالخانه را به پرتو آرایش جشن خسروانی بر آئین مهر گیتی افروز نور اندود و صفا نمود نموده روی زمین بارگاه عظمت پناه را به بساط مصور رنگا رنگ و قالی پشم مثالی که موافق هر نشیمن بکمال لطافت و پاکیزگی در کشمیر صورت انجام یافته بود رو پوش ساخته غیرت نگار خانه چین ساختند - و از جلالی طلا و نقره و فروغ در و گوهر محفل بهشت آئین رشک فرمای انوار مهر انور و غیرت بزم رنگین چرخ اخضر گردانیده رضوان را فریفته تماشای آن نمودند - بعد آن سقف و جدار آن شگفته گلزار یعنی ایوان خاص و عام را بانواع نوادر اقمشه هر دیار که از نهایت نواکت و لطافت همانا تار و پودش از اندیشه دقیق نازک خیالان فراهم شده بود زینت افروز ساخته بر در جمیع حجرها و ابوابها پردهای مخمل زردوزی رومی و فرنگی و پرند چینی و ختائی آویختند - و اسپک دل با دل را که از تنگی دستگاه معنی آسمان دهمین بانه نمونه عرش برون میتوان خواند بطول هفتاد و عرض چهل و پنج ذراع که در مدت مدید بصرف یک تک روپیه در کارخانه احمد آباد سر انجام پذیرفته بر چهار ستون نقره با ارتفاع بیست و دو

گز و دوز در گز و ربعی ایستاده شده سه هزار و دوست گز زمین را احاطه نموده و هزار کس را در سایه اش جا میشود بسعی سه هزار فراس چابکدست بر پا نمودند - و بر درز آن ابر رحمت شامیانهای مخمل زربفت با ستونهای سیمین و زرین کشیده در اطرافش معجره نقره نصب نمودند - و در سایه اسپک خرگلهای عالی که در شبکهای آن نقره بجای چوب بکار رفته بود ایستاده کرده به پوششهای مخمل زربفت و کلابتون دوزی و دیبای گجراتی و ایرانی آراستند - و جابجا چترها مربع به جواهر گرانمایه و مزیّن بسلسلهای لآلی آبدار و علاقهای در شاهوار برافراشته روکش قبه فلک ثوابت و مرسله مجرّه و عقد ثریا و نذره ساختند - و چندین جا تخت های مربع و سریرهای زرین گذاشته در وسط ایوان رفیع امکان تختگاهی مربع ساخته دور آنرا به معجره طلا آرایش دادند - و بر روی آن همایون اوزنگ گوهر آگین که بآب و رنگ جواهر چشم مهر انور بل چشم و چراغ سپهر اخضر است و وصف و نعمت پایه گرانمایه اش سخن را باز بر کرسی نشانده بلکه رالائی پلّه مقدارش مقدار و قدر سخن را از پایه کرسی در گزانیده موجب سیرچشمی اجاب هنر کشته پایه رفعت آن بر کرسی اوزنگ نهم فهادند - و شامیانه که جابجای آن جای تکریر بر اطراف بونها و گلپای مطرز بتار مروارید غلطان آبدار دوخته بودند با مسلسل گوهر شاهوار گرانمایه و چهار ستون طلای ناب که سر بندهای آن بجواهر ثمینه آبدار مربع بود بر فراز آن تراختند - لوحش الله از آن بزم رنگین که ادنی مراتبش از بی نیازی و عیب بسطن سازی تعریف نمی سازد - و تعالی الله از آن انجمن برائین که شمه از صفای نرون و بیرونش که ملائذ ظاهر آئینه و باطن نمی گهران از کدورت مبرا است به تکریر و تقویر راست نمی آید -

و چون سلامت مسعود برای نزل همایون بآن مرکز محیط دولت و اقبال و جلوس فرخنده آن ذریب مناب نیر اعظم و قرۃ العین صاحبقران معظم روز شنبه بیست و چهارم ربیع الاول سال بیست و یکم جلوس والا مطابق هزار و پانجاه و هشت هجری قمری قرار یافته بود لاجرم کویۃ اقبال شاهجهان بشان و شوکت آسمانی قریب دولت و سعادت جاردانی از گرز خواجه خضر برای دریا متوجه دارالخلافه گشته همه راه بر سبیل معبود از نثار فرق فرقد سالی خدیو اعظم ملک الملوک عالم از در سو دست ز انشان شاهزاده سپهر جاه خورشید شان محمد داراشکوه آفتاب سان ادیم روی زمین را در سیم و زر گرفت - و بنازگی نثار چندان نیاز آئین از آرزوی نیاز گشته عالمی ذخیره اندوز استفذای ابد گشت - تا آفکه از میامن ورود مسعود قلعه شاهجهان آباد که ابد الابد از پرتو فیض نزل موکب اقبال بادشاه هفت کشور آباد خواهد بود معاينه مانند صفونکده باطن روشن دلان صفای مهر انور پذیرفت - و از سر نو زمین قلعه همایون بنای آسمان آسا گشته دولتخانه والا تارک تفاخر از کون و مکان بر افراخت - نخست بارگاه چهل ستون که از آرایش جشن بهشت آئین شده بود بفیض خاص نزل اسعد اختصاص یافته چون دیده مردم موجب بصیرت صاحب بصر از نور مردمک نظر به پیرایه زر و زیور و گوهر آرایش پذیر گشته در عین زینت و زیب دل پسند و نظر فریب آمده از فر جلوس همایون زبور انواع سعادت و شرف پذیرفت - آن مظهر فیض ربانی ظل ظلیل جناب سبحانی از روی سپاس و ستایش در دست حق پرست به بخشش و بخشایش بر کشودند و بنابر اقامت مراسم معهوده که پیوسته گاه-انی را در صورت کام بخشی بجای می آرند عمل نموده عوام

و خواص را بر مراد خاطر کامیاب و شاد کام فرمودند - شاهزاده‌های والا
 نهر نیکو محضرو اعیان امرای عظام با ملایه اعلی و ملایک کرام موافقت
 نموده به تهنیت این بزم نشاط پرداخته مراسم مبارکباد و وظایف زمین
 بوس و تسلیم بجا آوردند و بعفایت بی نهایت بادشاهانه فایز گشته
 نعمتهای مطلق رسیدند - خورش گوهر دولت و اقبال و نوازش شاهانه
 کامرانی و شادمانی و جلوه طرازی اسپین تازی نژاد با ساخت صرح
 و ستام زر و خرامش فیلان تذومذ کوه نهاد مزین به پوشش های دیبلی
 زکار چینی و پرند سیم باف رومی و ساز طلا و رنگ افروزی بیدار گوناگون
 و هم چنین سایر لوازم این مقام که بحلیقه حسن توزک و زینت مزید آرایش
 پذیرفته بود غلغله در گنبد دیوار انداخته عالمی را در حیرت داشت -
 و سپهر آبگون چون دیده مردم عینک دار با چهار چشم داله نظاره گشته سده
 مروارید اخترانرا نثار آن می ساخت

* ابیات *

یکی بزم رنگین شد آراسته
 مهیا در آنچه دل خواسته
 چو خلوتکده غنچه دیوار و در
 ز یافوت خشتی و خشتی زر
 چه محفل که آرایش بوستان
 شگفته چو روی دل درستان
 نماید زبام و درش آفتاب
 همه روز دیروزه آب و تاب

تزیین اقسام و بخورات طیبه و نفعات انواع خوشبوها از سطح خاک انبر
 تا اتصالی فضای فلک قمر معطر نموده زمین را گوی عذیر گردانیده -
 و روی از گجه از بسیاری مشک تقاری کره ارض را ناله آهوی ختن ساخته و از

عوامل خاک هوا گرفته بمشام معتکفان صوامع سبع افلاک رسیده - و بعد از انجام این انجمن فرخنده بذابر ساعت سعادت ابواب این موهبت کبری بر روی غسلخانه و همگی عملات سپهر بنیان کشاده در و دیوار همه را از پرتو حضور فرخنده آذین نور بستند - و از آنجا فروغ مقدم مبارک بر حریم حرم خلافت ارزانی داشته در مشکوی دولت جاودانی بر اورنگ عشرت اندرزی و کامرانی قرار گرفته بکام خاطر عاظر همت بر بسط بساط انبساط و کسب طرب و نشاط گماشتند - زیب و زینت نشیمن های عالی و لطف آرایش منازل فردوس مشاکل و جوشش آب از حوضهای فواره دار طلا در نهایت خوشنمائی و خاطر پسندی و جریان آب و طراوت چمنهای دلفریب که سبزه و گلپای هر یک پنداری فراش صنعت بهمدستی بد قدرت بساطی دلکش از پرنیان منقش ملون گسترده و جلو شاهدان سبز قام ریاحین با چهره چون گونه گل آبدار و طره سفیل نابدار بر کاخ شاخ و حجله گاه باغ و سرود طرازی و نشید سرائی نغمه پردازان گلستان و مرغوله سازی باغ و بستان و وجد و سماع چنار و عرعر بدستک زنی و بال انسانی سرور و صنوبر و نوای دلکشای رامشگران و سرود سربان و سماع فزنین شاهدان هندی نژاد و فرشهای الوان و بساطهای نادره موافق هر مکان و معجز و عود سوزهای طلا و گوناگون طیب و سایر اسباب سوز و سرور و حسن نمود هزاران حوز نژاد که در هر طرف پری وار در پراز حسن و جلو ناز بودند و از نهانی کرشمه چشمه نیم مست و تبسم گونه غنچههای خندان که عقول خردمندانرا دیوانه می ساخت معاینه بهشت برین بلکه هزار باره بهتر از ریاض هشت بهشت در نظرها جلو ظهور گرفته صورت معنی این بیت امیر خسرو در چشم اولی الابصار نمودار دید و امعان نظر در آن هوش از سر سرخوش و مخمور ربوده از ذره تا

خورشید و از ماه تا ماهی بگذرد این معنی گواهی میدهد • بیت •
 اگر فردوس بر روی زمین است
 همین است و همین است و همین است

از باب انصاف نیکو می شناسند و خردمندان بهتر می دانند که قطع
 از اغواق شاعری و مبالغات سخنوری بعکم قطعی میتوان گفت که این
 خیر جاری و فیض سرشار از خیر محض جلّ شانه که بیدین توجه بادشاه
 عالم پناه نصیب ابدی آدم گشته همانا بهشتی است بر روی زمین که بی
 میانجی قیام قیامت و غوغای استخیز و شور و شر صور در دنیا با دنی
 و اعلی رسیده - و تماشای این بقعه از آنین که دل نشین تر از فردوس برین
 است از آرزوی سیر و گلگشت خلد موعود مستغنی گردانیده - امید که
 تا دار دنیا و دیر گیتی را بقامت و زمین و آسمان بعدل پا برجا و بر پا
 ارکان بقای آن مانند بقای ارکان عدل این دو دمان دیر پا ثابت و بر قرار
 و جاوید پیوند و پایدار باد •

چون درین مقام خامه غریب نگار از راه تبعیت بمعرض بیان
 کیفیت احداث و سبب بنیاد آن فیض آباد در آمده بظن برین در توصیف
 و تعریف این خلد برین جای ادای حق مقام فیانت لاجرم ذکر
 خصوصیات آنرا موقوف بوقت دیگر گذاشته باز بدین آئین بر سر سر رشته
 سخن می آید و مجملی از عوطف که نسبت بشاهزاد هلی والا مقام
 ارکان دولت و امرای عظام در آن روز بظهور آمده می پردازد بدین
 تفصیل بملکه معظمه بیگم صاحب چهار لک روپیه و شاهزاده محمد
 دانشکوه خلعت خاصه با دوزی و جمدهر مرصع با پهلوتباره و اضافه ده
 هزار ذات از اصل و اضافه بمفصب سی هزار ذات و بیست هزار سوار
 از آنجمله ده هزار سوار دو اسپه سه اسپه و فیل با ساز نقره و دو لک روپیه

نقد مرحمت شد و شاهزاده سلیمان شکوه از حمل و اضافه بروزبانگه پانصد روپیه و شاهزاده سپهر شکوه بمضافه یک صد روپیه معزز گردیدند - و سعد الله خان را بعقیدت خلعت و نلاری و منصب هفت هزاری ذات هفت هزار سوار از آنجمله دو هزار سوار دو اسپه سه اسپه و راجه جسونت سنگه را بمنصب پنج هزاری پنج هزار سوار چهار هزار سوار دو اسپه سه اسپه و راجه بیتهداس را بعقیدت خاتم و منصب پنج هزاری ذات و چهار هزار سوار دو اسپه سه اسپه و عطای فیل سرافراز ساخته و در جایزه اتمام عملات دار الخلافه مذکور هزاری هزار سوار در منصب مکرمات خان که چهار هزاری چهار هزار سوار دو اسپه سه اسپه بود افزودند و راجه جی سنگه و رستم خان و جعفر خان میربخشی و ملا علاء الملک میر سامان و الله و بریدی خان و نجابت خان و خلیل الله خان و میرزا نوذر صفوی و غیره صد نفر را خلعت بوم طلا و بوم نقره مرحمت نموده مقرر فرمودند که تا نو روز این جشن والا زیفت افزای روزگار باشد و هر روز صد خلعت بصد نفر از بندهای درگاه داده باشند - حیات خان بمنصب سه هزاری سه هزار سوار و معتد خان میر آتش بمنصب دو هزار و پانصد و هزار سوار و تقرب خان بمنصب سه هزاری پانصد و هزار سوار و ملا علاء الملک میر سامان بمنصب دو هزاری پانصد سوار و دیگر بندها که تفصیل آنها بطول می انجامد سرافراز گردیدند .

جشن وزن قمری

روز یکشنبه درم ربیع الثانی سال هزار و پنجاه و هشت هجری که اختتام مجلس جشن اتمام عملات والا و آغاز جشن شروع سال پنجاه و نهم مبارک قمری بود باز از سر نو معقل جشن مذکور حسن ترتیب یافته بانواع آسب و زیور و پیرایه زر و گوهر زیفت افزای گشت - مجموع مراسم این روز

مبارک بوقوع پیوسته از وزن معهود آن منبع احسان و جود با نقود خزینة
بهر و کان آرزوی دیرینه عدن و معدن در آن فرخنده انجمن بظهور آمد -
درین روز خجسته بمین گوهر بخر خلافت تسبیح آبی مثالی که قیمت
آن شصت هزار روپیه بود عنایت نموده دو هزار سوار شاهزاده مراد بخشش
را دو اسپه سه اسپه گردانیدند *

از عرضداشت امیر الامرا علی مردان خان بعرض مقدس رسید
که عبد العزیز خان والی بخارا باقی نور را با بسیاری از سواران الفهر
بر سر نذر محمد خان تعیین نموده بلخ را در قبال دارد - بادشاه والا جاه
دمقتضای مصلحت وقت دو اسپ با زین طلا و فیل با سز نقره
و ماده فیل بامیر الامرا فرستاده راجه بیتهلداس و نظر بهادر خوبشکی را
تا جمعی کثیر از بندگان کلان منصب درین روز بعنایت اسپ و خلعت
سرافراز ساخته روانه کابل نمودند - حکم شد که بهادر خان و قلیچ خان و رستم
خان از جاگیرهای خود با سپاه رزمخواه زود خود را بصوبه مذکور برسانند -
مکند سنگه واد مادهو سنگه هادا بعد فوت پدر از وطن آمده سعادت
ملازمت اندوخت و بخاعت و منصب دو هزاره ذات و هزار
و پانصد سوار و عطای وطن سر بر افراخت - فاخر ولد بلقر خان که چندی
بسبب تقصیر بی منصب و جاگیر بود بخدمت اوزک و عسلی مرصع
و منصب سلبق سرافرازی یافت - غرأ جمادی الاول جان نذر خان که بعنوان
حجالت بایران رفته بود آمده ملازمت نمود و بمنصب دو هزاره ذات
و هفت صد سوار و خدمت اخته بیگی سرافرازی یافت - زلی راین که در
دفترس زاویه نشین بود باز درامت بندگی دریافته بخدمت دیوانی دکن
و حافظ ناصر صاحب مدار صدر الصدور سید جلال بخدمت دیوانی احمد
آرد سر بلند و مهابه گردیدند *

آغاز سال بیست و دوم از جلوس اقدس

نمره جمادی الثانی سال هزار و پنجاه و هشت سال فرخ فال بیست و دوم شروع شده مرثدا کامیابی بخلایق داد - چهاردهم شاهزاده مراد بخش از کشمیر آمده ملازمت نمود - چون شایسته خان صوبه دار احمد آباد باوجود تذخواه منصب پنجم هزاره پنج هزار سوار دو اسپه سه اسپه و مبلغ پنج لک روپیه در وجه علفه سه هزار سوار سه بنده به تنبیه و تادیب متمردان آنجا از قرار واقع نتوانست پرداخت لاجرم صوبه مذکور بشاهزاده والا گهر محمد دارا شکوه مرحومت نموده از اضافه ده هزار سوار دو اسپه سه اسپه سر بلند گردانیدند - و باقی بیگ را که هزاره چار صد سوار منصب داخلی آن خان والا شای داشت بخلعت و حراست آن صوبه از جانب آن بیدار بخت و منصب دو هزاره ذات پانصد سوار و خطاب غیرت خان و عنایت اسپ و فیل نوازش نموده رخصت فرمودند - و ضبط صوبه مالوه از تغیر شاهنواز خان به شایسته خان مقرر نموده صوبه دکن بوالا اختر عالی نسب شاهزاده مراد بخش عطا نموده در وقت رخصت بعزایت خلعت خاصه و تسبیح مرورید مبهایی ساخته شاهنواز خان را که بعد از فوت اسلام خان بصیانت ولایت دکن معین گشته بود اتالیق آن کامگار گردانیدند - و پانزدهم شاهزاده شاه شجاع بهادر را بمنصب پانزده هزاره ده هزار سوار دو اسپه سه اسپه و مرحومت صوبه اودیسه از تغیر معتقد خان بر کام خاطر فیروز ساختند - جمشید بعزایت خلعت و کوتوالی دارالخلافه سر افتخار بر افراخت - و نظم صوبه اوده از تغیر میرزا خان باعتقاد خان که از بنگاله می آمد تفویض یافت - و الله ویرودی خان بجایگزیر او که گورکھپور بود مرخص شد *

انتهاض الویه جهان پیمان به شکر سفیدون و رسیدن خبر آمدن والی ایران به قندهار

درین ایام که دارالخلافه شاهجهان آباد از پرتو اقامت مومنان مسعود
بهمه جهت مجمع بهجت و سرور و متبع نشاط و سوز بود هوای سیر
و شکر سفیدون از جاذبه شوق افزا دامن کشان آمده محرک اراده آنحضرت
گردید - لهذا سلیم شعبان بدانصوب نهضت فرموده چهارم رمضان المبارک
بعمارت خاص شکر که از دارالخلافه شش و نیم کروزه است نزل نموده
هفت روز در آن مکان بشکر نیله پرداخته مترجه پیش گردیدند - بهادر
خان که از دارالسلطنت لاهور روانه کابل شده بود بحکم معالی معاودت
نموده بصوبه داری ملتان سر افزای پلنت - و از آنروز که در فصل ربیع
بی جاگیر بود حکم شد که طلب او را در مطالبه مجرا دهند - سید احمد
سعید که در محرم نخستین سال بهجهت رسانیدن قندیل مرصع بروضه
منوراً حضرت رسالت پناه دستوری یافته بود بسبب تباها شدن جهاز
بسورت معاودت نموده حسب الحکم اشرف قندیل را در سورت
گراشته بحضور آمده سعادت ملازمت دریافت - هفدهم از نواهی سفیدون
معاودت نموده بیست و چهارم بخاص شکر تشریف ارزانی فرمودند -
درین مکان از عرضداشت خواص خان قلندار قندهار و عزت خان حارس
بست بعرض مقدس رسید که شاه عباس والی ایران چهارم ربیع الاول
سنه بیست و یکم از صفاهان بر آمده در چمن بسطام یطلق نموده
درینولا از آنجا روانه شده هفتم شعبان به مشهد مقدس رسیده متواتر
خبر میرسد که با لشکر گران سنگ باهنگ تسخیر قلعه قندهار مترجه گشته -
و برسم و آئین آن دیار در خراسان توجیه تغذگی و بیلدار نموده برای

سر انجام غله بفراه و سیستان و متحال دیگر مردم فرستاده در انسداد طرق و مسائلک این صوب سعی و اهتمام تمام دارد - و چون دانسته که در زمستان بسبب کثرت برف تردد از راه کابل و ملتان متعذر است اراده دارد که در دی و آذر بمحاصره پردازد - و شاه قلی را بد مقصود بیگ فاطر را با نامه بر سبیل استعجال روانه درگاه عالم پناه نموده و از بیستم شعبان به قندهار رسیده زیاده از سه روز توقف ندموده روانه حضور پر نور گشته - حضرت ظل سبحانی حکم فرمودند که از باب تنجیم ساعتی برای افتتاح الوبه فلک فرسا اختیار نموده بعرض مقدس رسانند - و فرامین مطاعه باعرا و منصبداران که نامزد این مهم شده و در قبول خود اقبامت داشتند شرف صدور یافت که بسرعت هرچه تمام تر روانه درگاه گردند - و بشاهزاده کلان فرمودند که به قاضی افضل که از جانب آن والا گهر بحراست دار السلطنت لاهور می پردازد برنگارند که شاه قلی فرستاده ایران را در لاهور نگاهداشته نگذارد که متوجه درگاه گردد - چون خواص خان به علی مردان خان نوشته بود که برای ضبط قلعه قندهار لشکری و خزانه برای مواجب دیگر درکار است خان مذکور نور الحسن بخششی احدیان و چندی دیگر از منصبداران را با دوهزار سوار و پنچ لک روپیه از سرکار والا فرستاده کیفیت این واقعه معروضداشت *

دوم شوال بفراوان به روزی دولت و اقبال داخل شاهجهان آباد گشته هر کدام از قباد خان و طاهر خان را بمنصب دوهزارمی هشتصد سوار از اصل و اضافه سرافراز فرمودند - بیستم بعرض رسید که رشید خان حارس تلفگانه و قزلباش خان قلندار احمدنکر راهگرای سفر آخرت گشتند - خدمت تلفگانه به ایلی داد خان برادر رشید خان و منصب دوهزارمی دو هزار سوار و قلعه داری احد نکر باورج ولد او و منصب هزار و پانصدی پانصد سوار و خطاب خانی

بطا نموده دیگر پسران و برادران هر دو سردار مرحوم را موافق حالت و استعداد منصب و اضافه مرحمت نمودند - چون بعرض مقدس رسیدند کجایه کفور سین کشتواری رخت هستی بریست مهانسنگه پسر او را به جانشینی پدر و منصب هشت صدی چار صد سوار و خطاب راجگی سربلند گردانیدند و کشتوار در نیول از مرحمت شد *

انتهای آیات عالیات بصوب پنجاب و رسیدن خبر محاصره قندهار

چون درین ایام خبر آمدن والی ایران بقندهار متواتر بسمع والا رسید الجرم بذایر مصلحت جهانگانی بدار السلطنت لاهور تشریف فرمودن لازم دانسته سوم ذیقعدة سنه هزار و پنجاه و هشت بعد از درویش ماهچه رایت ظفر آیت بسعادت سعد اکبر و طلعت مهر النور از انق دارالخلافت شاهجهان آباد طلوع میمفت نموده بسمت مرکز محیط سلطنت لاهور ارتفاع گرای گردید - درین روز برکت افروز شمسوار عالم امکان درلتنخانه زمین را بر سعادت دایمی اوزنگ گوهرنگین فوقیت داده از راه کنار دریا تا خضرآباد و از آنجا تا سرهند بشکار چوز پرداختند رسوم ذی حجه از تریای ستلج و هفتم از آب بیاه عبور نمودند - درین وقت از عرضداشت قلعدار زمیندارر بمسامع جاه و جلال رسید که فبچاق خان از راه خواجه اوچین داخل سرحد زمیندارر گشته هفدهم ذی قعدة وارد قندهار گردید - خلعت و خنجر مرصع از حضور اشرف و پنجاه هزار روپیه از خزانه قندهار بار مرحمت فرموده منشور طلب نناکید تمام صادر فرمودند - موسی الیه در وقت بر آمدن از اندخود داخل بندگان درگاه گردیده بود چون چند منزل در نوردید کدخدایان

الوس و اویماق از عقب رسیده ظاهر کردند که همه دل از متابعت اوزبکیه برداشته رضامند به بندگی درگاه عالم پناه ایم و بجهت سرانجام اسباب سفر فی الجملة توقف ضرور است - رستم خان پنج هزار روپیه بار بطریق مدد خرج داده رخصت نمود - او زمستانرا در چارحد که بمحدود قندهار پیوسته است گزرائیده بعد از انقضای زمستان براه قندهار متوجه درگاه گشت - و از راه کار طلبی و شجاعت به قلعدار ظاهر ساخت که چون خبر آمدن والی ایران به قندهار متحقق است میخواستیم مصدر خدمتی گردیده بعد از انجام کار روانه حضور اشرف شوم - قلعدار از کمال بزدلی و بی جگری این معنی را بسیار غنیمت دانسته او را با خود نگاهداشت - راو ستر سال از وطن و رستم خان و قلیچ خان و راجه بینهداس از کابل به پرتو زمین بوس سده سدره مرتبه پیشانی بغضت را سعادت جاودانی دادند *

یازدهم ذی حجه باغ فیض بخش دوازدهم دولتخانه لاهور از ورود موکب مسعود قبله مقبلان چون باطن زنده دنان مهبط انوار ظهور گردید - و چهاردهم خواجه خان ولد اورنگ خواجه سفیر نذر محمد خان بنابر درینک سعادت ملازمت بمقتهای مطلب رسیده نامه خان و دو تقوز و دو اسپ از جانب خود پیشکش گزرائید - و بنظر التفات بادشاهی مختص گردیده بعنایت خلعت و خنجر مربع و ده هزار روپیه نقد رعایت یافت - و ابو المعالی پسر میرزا والی را که در ماندو در گذشته بود بمقصب هزاره چار صد سوار سر افراز فرمودند *

روز سه شنبه دوازدهم محرم سال هزار و پنجاه و نه هجری محفل جشن وزن شمسی و شروع سال پنجاه و هشتم از عمر ابد قرین بادشاه زمین و زمین انعقاد یافت - برسم هر سال سایر رسوم این روز طرب آندوز

از رزن و نثار و داد دهی و گام بخششی بظهور پیوست - از نابینان بادشاهزاده
 والا قدر محمد اورنگ زیب بهادر در هزار سوار دو اسپه سه اسپه گردانیده
 بمنصب آن والا جاه از اصل و اضافه پانزده هزار و دوازده هزار سوار هشت
 هزار سوار دو اسپه سه اسپه مقرر نمودند - از جمله عنایاتی که در آن روز
 نسبت بامرای عظام و اعیان دولت وقوع یافت بدین تفصیل است -
 سعد الله خان هفت هزار و هفت هزار سوار سه هزار دو اسپه سه اسپه
 و باقی چهار هزار برار و هر کدام از راجه جسونت سنگه و جی سنگه
 بمنصب پنج هزار و پنج هزار سوار دو هزار دو اسپه سه اسپه و راجه
 بیتهداس بمنصب پنج هزار و پنج هزار سوار دو هزار دو اسپه
 سه اسپه و میرزا نوزد بمنصب چهار هزار و سه هزار سوار و راجه رابسنگه
 بمنصب چهار هزار و دو هزار و پانصد سوار و نظر بهادر خویشگی بمنصب
 سه هزار و سه هزار سوار و معتمد خان میر آتش بخطاب قاسم خان و منصب
 سه هزار و دو هزار سوار و هر یک از اخلاص خان و سید محمود ولد خان
 در آن بمنصب در هزار و پانصدی و هزار و دو سوار و روپسنگه و رام
 سنگه راتهران بمنصب در هزار و پانصدی هزار و دو سوار و قباد خان
 بمنصب دو هزار و هزار سوار و ظاهر خان بمنصب دو هزار و هشتصد سوار
 از اصل و اضافه سرافراز گشتند - و ازین کمتر جمعی که باضافه سر بلندی
 یافتند تفصیل اسمی شان موجب طول عبارت دانسته به تحریر
 آن نپرداخت *

چون بادشاهزاده مراد بخش از اسلوب رای رایان اظهار نا رضامندی
 نموده بود او را بحضور اقدس طلب نموده از تغیر از دیوانی هر چهار صوبه
 دکن بدستور پیش بدیانت خان مقروض ساختند - چون بعرض مقدس
 رسید که اعظم خان بعد از طی مراحل هفتاد و شش سال از سنین عمر

راهگرایی و ادبی آخرت شد ملتفت خان پسر کلانش را بمنصب هزار و پانصدی هزار سوار و میر خلیل را هزاری هفت صد سوار و میر اسحاق را بمنصب نه صدی پانصد سوار نوازش فرموده خدمت فوجداری چونپور به معتقد خان از انتقال خان مذکور مرحمت فرمودند •

بر آمدن قلعه قندهار از تصرف اولیای دولت
و فرستادن بادشاهزاده محمد اورنگ زیب
بهادر و جملة الملکی سعد الله خان و نبرد
نمودن رستم خان و قلیچ خان با
سرداران قزلباش و فتح یافتن اینها
و هزیمت قزلباشان

اگرچه بعد از فهضت رایات عالیک بصوب دارالسلطنت لاهور از دار الخلافه شاه جهان آباد مقرر آن نموده بودند که داخل لاهور نشده بدولت و اقبال متوجه کابل گردند و لشکرظفر اثر را بمدد قلعدار قندهار تعیین فرمایند اما چون قضا از حیز امکان بیرون و از حوصله مکنت افسان افزون است آمدن رالی ایران در موسم زمستان بجهت کمیابی گاه و غله محال دانسته بموجب کنگاش هوا خواهان رفتن کابل در عین زمستان و بیرونت هوا موقوف داشته عزیمت فهضت آنصوب در اوایل بهار قرار دادند - تا آنکه درازدهم محرم الحرام سنه هزار و پنجاه و نه هجری عرضداشت قلعدار قندهار رسیده که دهم ذی حجه داری ایران بپای قلعه قندهار رسیده ظاهر آنرا بسیاهی سپاه چون باطن تیرا مخالفان

فرز گرفت بنده فدوی جا بیجا مردم کار آزموده را بنگاهداشت مداخل
و مضارح باز داشته دمی از مراعات شرایط تحفظ و تیقظ و مراسم سعی
و تردد خود را مقصر نمی داند - سکون ضمیر فیض پذیر آن بود که
چون بمقتضای جهل جوانی با کمال خیرگی دایرانه بر فزنده آمد بعد
از شنیدن خبر تعیین افواج ظفر طراز توقف بر حرکت اولی دانسته قلعه
مفتوح شود با نه شود البته هنگامه آرای نبود خواهد گردید - اتفاقاً پس از
تسخیر قلعه اولاً لوراضی بدین معنی نشده تا مشهد مقدس هیچ جای ثبات
استوار نمود - حضرت ظل سبحانی شاهزاده بخت بیدار فیروزی نصیب
محمد اورنگ زیب بهادر را با سعد الله خان و دیگر امرای نامور که اسامی
شان در ذیل این صقیقه ثبت است با پنجاه هزار سوار جرار رخصت
نموده بتاکید تمام فرمودند که متصدیان مهمات سلطانی باصرا و منصبداران
جاگیر دار که درین یساق تعیین شده اند سر سواری صد روپیه که سر
هزار سوار یک لک روپیه میشود از خزانه عامه بعنوان مساعدت و بجمعی
که نقد تنخواه می یابند سه ماه پیشگی بدهند تا از رهگذر
خرج این سفر تصدیقه نکشند - و هم چنین با احدیان برقدار و
تیرانداز که پنجاه هزار سوار بودند سه ماهه که هفت لک و پنجاه هزار
روپیه می شود پیشگی مرحمت شد - وقت رخصت بسعد الله
خان خلعت خاصه با نادری و جمدهر مرصع و اسپ با ساز طلا و نیل
خاصه با پراق نقره و ماده نیل و به بهادر خان و راجه جسولت سنگه
و فلیح خان و رستم خان و راجه بینهداس خلعت خاصه و جمدهر مرصع
و اسپ با ساز طلا و به نجابت خان و سردار خان و میرزا نوز صفوی
: راجه رایسنگه و اوستر سال و لهر اسپ خان و نظر بهادر و میرزا مراد
که خلعت و اسپ با زمین مطلا و بقاسم خان و اخلص خان و روپسنگه

و رام سنگه و سید فیروز خان و قباد خان و طاهر خان و افتخار خان
 و رتن راتهور و سجانسنگه و حاجی محمد یار و شفیع الله میر تونک
 و قطب الدین و ارجن کور و محسن خان و سید محمد و بیرم دیو
 سیسودیہ خلعت و اسپ با زین نقره عنایت فرموده و جمعی را
 بغلعت و اسپ و بعضی را بغلعت سرافراز نموده بر نواخته
 آنچه لازم تاکید و ارشاد بود بتقدیم رسانیدند - و به بادشاهزاده
 والا قدر محمد اورنگ زیب بهادر که بهمین تاریخ از ملتان برای بهیڑه روانه
 شده بودند خلعت خاصه و سربند لعل گران بها با دو مروارید
 و جمدهر و شمشیر خاصه و دو اسپ با ساز طلائی میدنا کار و ماده فیل
 با یراق نقره مصحوب سعد الله خان فرستاده حکم نمودند که لشکر ظفر
 اثر از راه بنگش بالا و پائین متوجه کابل شده از آنجا برای غزنین روانه
 قندهار گردند - و بخشی گری این جنود نصرت آورد به ملتفت خان
 و واقعه نویسی به محمد اشرف ولد اسلام خان مقرر فرمودند *

بهمین یار ولد آصف خان خانخانان از اصل و اضافه بمنصب سه هزاره سه
 صد سوار و خطاب خانه زان خان و عنایت الله ولد ظفر خان بمنصب هزاره
 و صد سوار مقرر گشتند - و خواجه خان سفیر نذر محمد خان بمرحمت
 خلعت و اسپ با زین نقره و انعام بیگ رسول عبد الله خان حاکم کاشغر
 را بعنایت خلعت و خنجر مطلا و پنج هزار روپیه بر نواخته رخصت مراجعت
 دادند - و بیست و یکم پیشخانه والا بصوب کابل بر آورده غره ربیع الاول بعد
 از انقضای یکا پهر و شش گهری همغان عز و جلال از دارالسلطنت لاهور
 متوجه کابل گشته پائین پیشین قاضی افضل را بصیانت صوبه پنجاب و سید
 شیرزبان و سید منور پسران سید خانجهان را بحراست ازک دارالسلطنت
 لاهور مقرر نموده سوم به جهانگیر آبک و دوازدهم از آب چناب عبور

بودند - و در وقت کوچ از هجرت آباد که گرز برداری که فرامین مطاعه شاهزاده و سعد الله خان برده بود رسیده به جعفر خان میربخشی ظاهر نمود که وقت برگشتن بغداد درگاه نوشته سعادت خان از غزنین به سعد الله خان باین مضمون رسید که از زبانی دو نوکر قبیچلق خان که از لشکر والی ایران فرار نموده وارد غزنین شده بودند چنین ظاهر شد که خواص خان برگشته بخت قلعه قندهار بوالی ایران باز گراشته سایر قلاع متعلقه آن ولایت بتصرف او در آمد - تفصیل این سانحه برین نمط است که دارای ایران بیست و دوم شوال به هرات رسیده ده روز توقف نمود و از آنجا در پانزده روز بفراه آمد و نه روز در آنجا ماند و از فراه معراب خان که هنگام آمدن قلعه قندهار بتصرف اولیای دولت قلعه دار بست بود با ملک نصرت حاکم سیستان و بیروم علی خان حاکم نیشابور و حسین قلی خان حاکم هرات با هشت هزار سوار بمحاصره قلعه بست و سارو خان را با روشن قلی لر بیگی و غیره پنج هزار سوار برای تسخیر زمیندار تعیین نموده خود کوچ به کوچ متوجه قندهار شده دهم ذی حجه در باغ گنج علی خان نزل نمود - و گروهی انبوه از سوار و پیاده کار آرموده جرار را تعیین نمود که در برج را که قلیچ خان از زری دور بینی بالای کوه چهل زبانه که از آنجا توپ و تفنگ بدرون قلعه میبرد ساخته و قلعه دار نا آرموده کار از سراسیمه سری و بی تدبیری بستمحکام آن پرداخته بود بتصرف خود در آورده شروع در انداختن توپ و تفنگ نمایند - و در جانب مسلحان قرار داده از جانب ماسوری دروازه بعد از مرتضی قلی خان سپه سالار و از طرف دروازه بابا ولی باعتماد مرتضی قلی خان قورچی باشی مقرر ساخت - از اندرون قلعه دار نابکار دروازه پهلوان درویش سرخ و دروازه خواجه خضر براجه امرسنکه بدگوچر و دروازه ویس قرن را بشامی اوزبک و دروازه بابا ولی بتبیین خود سپرده

و از برج کذب جانب درویش مجنون تا برج خاکستر به کاکر خان
و چندی از تغلکچیان باز گزاشته محافظت ملجاریهای مابین
ماسوری و خضری دروازه بنور الحسن بخشیه احدیان حواله نمود.
و با وجود استحکام چهار دیوار استوار قندهار که بمراتب از حصون حصیفه بیش
بود و بی نقب و ملچار و پرانیدن برج و دیوار بغایت متعذر بود خبرداری
همه جا و ازک بر ذمه خود گرفت. چون والی ایران خود بجانب دروازه
بابا ولی بود مردم این ضلع سعی فرادان بکار برده رفته رفته ملچار را پیش
آوردند. بعضی از محافظان قلعه شجاعت ذاتی را کار فرموده بضراب بادلیچ
و زنبورک و ضربن مرد افکن روی آن تپاله روی را نگاهداشته اکثر از مردم
غنیم خصوص کلب علی خان حاکم فراده سردار کلان را از راه کوچک تغلک
تغلک روانه عدم آباد ساختند. تا آنکه غره محرم سه توپ بزرگ که هر کدام
قریب یک من گوله میخورند از عقب رسیده دو توپ را محافظ دروازه بابا
ولی و یکی را روبروی دروازه ماسوره بردند. و دمدما برآورده سر پنجه سعی
بدار و گیر و بازی نیرو به کشش و کوشش بر کشانند. و ازین جهت که
دیوار حصار متین بود و بدان توپ کار نمی کرد هر روز چندین مرتبه آتش
داده کنگرها را که در پناه آن تغلک از بالای قلعه سر می دادند زده می
انداختند. و شب هنگام درونیان باز بمصمت شرفات پرداخته روزانه باز مردم
غنیم بضراب توپها کنگرهای مذکور مسمار می ساختند و بدین آیین بمدد توپها
خود را بکنار خندق رسانیده جمعی از دلیری از خندق گزشتند و زیر دیوار
شیر حاجی جا کردند. قلعدار نقبی از اندرون تا دیوار شیر حاجی رسانیده
لختی از قوی بازوانرا بدنع قزلباشان از آن راه بفرستاد. آنها بمجرد رسیدن
از روی کمال شجاعت چندین تن را بخاک هلاک انداخته بغی را
زخمی و شکسته بر گردانیدند. قزلباشان به تعبیه و ناکید والی ایران دهم

مانه محترم الحرام و پانزدهم شاه مذکور از چوب و جواهرهای خاک اکثر جا
 پل بسته از خندق عبور نمودند - و در زیر دیوار شیر حاجی ملحق قرار داده
 شروع در کندن نقب و دیگر مواد قلعه گیری کردند - قلعه دار پائین دیوار قلعه
 و شیر حاجی خندقی عریض کنده هر نفسی که می یافت آنرا خراب نموده
 آنچه یافته نمی شد و مردم غنیم از آن خندق بر می آمدند و سرها به تیغ
 بر آن و آنها بزخم نمایان داده بی ذیل مدتها و فوز مراد مراجعت می نمودند -
 و مردمی را که در نقب پنهان بوده برای بر آمدن وقت و قابو میخواستند از سر
 دادن بانهای دزدانه شکسته در آن میان به غضب آلهی سوخته روانه بنس المصیر
 می ساختند - تا آنکه بیست و سوم محرم والی ایران با قزلباشان کار دیده
 رزم آزموده جانب دروازه بابا رلی خود آمده ایستاد و لشکریان خود را
 سکر می طلب و تندبی خطاب سرگرم ساخته بتوزک و ترتیب سپاه توجه
 مبذول داشت و فرمود که ازین طرف و از جانب دروازه ماسور حمله
 آورده یورش نمایند - در آنجا بندهای پادشاهی بتائید اقبال بی زوال
 و عون و صون حضرت ذوالجلال همت کار بر دفع آنها گماشته تا سه پهر روز
 بانواع مواجهه و مدافعه رومی آن تباها اندیشان تیره زای نگاهداشتند - و مردم
 غنیم از هر سو مانسی بسزا یافته چون دیدند که کاری پیش نمی رود آخر
 سرد دل و مرده خاطر باز گشتند - و ازین روز باران بشدت شروع شد که
 محاصران و محصوران را فرصت انداختن توپ و تفنگ نمی داد و مردم
 غنیم در پناه شیر حاجی در آمده پنهانی جابجا دیوار می شکافتند
 و گاه دیوار انداخته قصد در آمد می نمودند و از جانب اولیای دولت
 بعنایت آلهی غلبه مشاهده نموده مخدول و مذکور باز می گشتند -
 مجمالاً تا دوم صفر توپ و تفنگ از شدت باران از کار باز مانده مدار
 جنگ بر انداختن حقه و تیر و سنگ بود - هرگاه مخالفان دلیری نموده بشیر

حاجی در آمده باعث تفرقه خاطر و شغل قلب دلوران می شدند درونین همت کار کشا بر دفع آنها گماشته زده زده بیرون می آوردند - آخر کار جمعی از متخصصان پست همت و سست عقیده دیده و دانسته از روی اضطرار پنهانی در مصالحت زده ماده یورش غنیم آماده ساختند - و ابواب آشتی کشاده بمصلحت دید شامی لوزیک بی غیرت نمک حرام قباچاق خان را که بخواهش دریافت سعادت ملازمت از مارواه الفهر بقذدهار رسیده می خواست مصدر خدمات شود از راه بردند - و جمعی دیگر از مناصداران و احدیان و تفنگچیان از راه طغیان و عصیان حق نمک درگاه را فراموش ساخته و نور مایگی و بد اصلی ظاهر نموده بقلعدار گفتند که بسبب کثرت بارش برق و انسداد طرق و مسالک رسیدن کومک متعذر بل متعسر است و از جدّ و جهد قزلباش نزدیک است که قلعه از دست رود و بعد از فتح نه ما را بجان امان است و نه فرزندان را رهائی از بند ایرانیان - قلعدار ناآزموده کار آن جماعت باطل کوش حق ستیز را که سرگرم گریز بودند و جواب شلن حواله به شمشیر نیز بود بدلاسا و استعالت پیش آمده بمواعظ پرداخت - لاجرم نصایح آن بی جگر بزدل نفعی نه بخشیده جماعت مفسدان همه از ملاحظه برخاسته بخانهای خود رفتند - لاجرم دوم صفر لشکر غنیم از چند جا بشیر حاجی در آمده با گروهی از نوکران قلعدار و غیره در آویخته از هر طرف جمعی کثیر بقتل رسیدند - درین میان شادی و خیم العاقبت بقلعدار گفته فرستاد که محمد بیگ نامی از قبل والی ایران آمده و رقمی چند بنام تو و نورالحسن و میرک حسن آورده - او میرک حسن را فرستاد که بر حقیقت کار آگاه شود - مومی الیه بدرواز و بس رسیده دید که فرستاده را اندرون طلبینه قباچاق خان و شادی و غیره مغولان پیش او نشسته اند - میرک بر گشته

ایرانیان به فلعدار گفت : آن برگشته بخدمت بخشن خود را فرستاده
شادی خان را و قبیحاق خان را نزد خود طلبیده گفت که فرستاده را بی
اجازت من در قلعه در آوردن و باز صحبت داشتن برای چه بود - آنها
در جواب گفتند که چون رقم و پیغام آورده بود نادیده گرداندن او از
مصلحت دور دانسته اندرون طلبیده ایم لایق آنست که رقم گرفته و پیغام
شنیده او را رخصت دهید - درین مقام که بجهت عبرت دیگران کشتن
شادی لایق بود آن دلیل جارید بتغافل گزانیده بلکه برخاسته همراه آن
مردودان بدروازه ویس رفت و با فرستاده ملاقات نموده رقمهای ناگرفتنی
گرفت و پیغامهای ناشنیدنی شنید - فی الحقیقت سر رشته خویشی
داری از کف نرو هشتمه همان زمان قلعه را از دست داد - بعد از شنیدن
پیغام والی ایران که آنچه به پسران و مردم بست گزشته بعزوانی که
نیغ بیدریغ سر گزشت چندین تن از خون گرفتار گشته بقیة السیف تن
بقید گرفتاری داده بانواع بلا گرفتار آمدند بر خون و مردم دیگر نه پسندیده
در مقام ستیز و آویز نباشد - آن بد اختر کم سعادت یکبارگی دست ریا
گم کرده جواب داد که بعد از پنج روز از جانبین حرب و قتال نه باشد •

هفتم صفر علی قلی برادر رستم خان سابق سپه سالار والی ایران
در پای قلعه آمده بشادی گفته فرستاد که مرا برای جواب فرستاده اذد -
فلعدار نمک حرام باتفاق آن مقهور بدروازه ویس علی قلی را طلبیده
حقیقت پرسید - او گفت که صلاح حال و حال شما در آنست که دست
استیز و آویز باز داشته زیاده ازین ساعی هلاک و ندگ ناموس خود
نمایشند و درین راه نقد فرصت بطاک ریختن و خون سعی بدر
نمودن مناسب ندانسته سر رشته بهبود از دست ندهید - آن ذبکار
بریشان روزگار گفتگوهایی بی موقع او را وقع و فریاده و از سخنان سست

و بی محل و گفتارهای ناهنجار فرستاده اسباب تفرقه حواس و پریشانی
 خاطر اندوخته خلیل در سوخ عزیمت همگان انداخت - و عبد اللطیف
 دیوان صوبه را همراه علی قلی داده امان نامه طلبید - فردای آن چون
 امان نامه که سبیل تیره روزی و جریده و خامت مأل و خجالت
 و ذمات جاوید او بود رسید شادی بدعاقت پیش از بر آمدن قلعدار دروازه
 و پس قرن را به قزلباش و گزاشته خود با قبچاق خان نزد والی ایران
 رفته در دنیا ملام و معاتب و در عقبی معذب و معاقب گردید - هشتم صفر
 سایر مناصداران و احدیان و برقداران امان گرفته از قلعه بیرون رفتند - و نیز
 ایک که قلعدار بامر سنگه و کاکر خان و تالیقان خود در آنجا بود همه جا
 را غنیمت بنصرف خود در آورد - اگر آن بی حمیت را بخت کار فرما و طالع
 رهنمای بود در قلعه ایک که بر روی پشته اسلخ یافته در چار دیوار بالای
 کوه که در کمال متانت و حصانت و استحکام زبان زد روزگار است و لطایف
 حیل قلعه گیزی به هیچ وجه در آن کارگرفته بلکه تصور فتح آن در آئینه
 خیال کمتر صورت بسته با تالیقان خود بر آمده تا رسیدن کرمک کمر همت
 بر می بست و باوجود آذوقه و آب و تلف مساعی جمیله و فزون تدبیر بکار
 می برد البته والی ایران حق سعی تلف و ناچیز انگاشته نقد وقت
 بزبان نمی داد و ازین اراده باز آمده لاجرم ناکام مراجعت مینمود - اما
 آن وازون طالع از راه کافر نعمتی و کمال درون همتی پشت بدولت
 جاوید کرده چنان جای مستحکم را مفت از دست داد و از قلعه باسباب
 و توابع و لواحق بر آمده بفاصله یک کوره از قندهار فرود آمد - و از بی
 غیرتی و نامردی پاس ناموس اسم و رسم که مردان جان در راه آن
 بازند و بی اندیشه مانند پلنگ صفت شکن یک تله رو بعرضه کارزار می آرند
 نداشته از روی کافر نعمتی عار حرام نمکی تا قیامت بر خود پسندیده

و برهنمائی بخت سیاه بل بدالالت غول غلالت از راه برگشته بچاه
 فدامت و بدنامی با روز سیاه و حال تباہ جای عذر خواهی و بهانه
 شفاعت عذر خواهان نگذاشت. و یازدهم صفر بتکلف علی قلی خان
 و عیسی خان برادرش و کاکر خان و نورالحسن و غیره رفته در باغ گنج علی
 خان والی ایران را دید و بعد از ساعتی با همراهان مراجعت نموده
 با جهان جهان خجالت و شرمساری متوجه هندوستان شده با حواس متفرقه
 و خاطر پراکنده در دولت و سعادت جاوید بر روی خود بست *

هنگامی که شاه عباس ماضی قندهار را از عبد العزیز خان گرفت ازکی
 داشت و چار دیوار حصار - بعد آن علی مردان خان قلعه محکمی از گل
 و خشت بر کوه لکه بنیان نهاده هنوز با تمام نرسیده بود که بتصرف اولیای
 دولت قاهره در آمد - از عمدهای دولت مثل خان دروان و قلیچ خان
 و صفدر خان هر کدام آنچه در باب استواری آن ناگزیر دانسته بعرض
 رسانیدند - حکم معلی باهتمام آن صادر شده در مدت پنج سال بصرف
 پنج لک روپیه پنج حصار بغایت استوار یکی دور شهر دوم قلعه دولت
 آباد سوم قلعه مندوری چهارم قلعه ارک پنجم قلعه فراز کوه صورت
 تمامیت پذیرفت - اگرچه از گل ساخته شده اما دیوارش بعرض ده گز
 و خندق عمیق - باوجود آذوقه دوساله و سامان قلعداری از همه جنس
 و حصانت حصار و مضافت بنیان و چهار هزار مرد شمشیرزن و کماندار و سه
 هزار برقعدار و تلف شدن دواب قزلباش از فقدان آذوقه و عیق چارپایان
 مردم غنیم و رفتن دل و دست مخالفان از کار بسبب کشته شدن دو هزار
 سوار جرار و هر شب انداختن تیر با نوشته در قلعه باین مضمون که اهل قلعه
 دل از دست ندهند کومک نزدیک رسیده و لشکر قزلباش بجهت پایانی
 نلّه بغایت مضطرب است بی مبالغه اگر زن بجای آن نامرد نمک حرام

بی جگر کار فرما بودی البته تا پنج ماه پرنده را بر دوز آن نمی گذاشت
که پرزند *

انگور کیفیتی قلعه بست و زمیندار مرقوم قلم وقایع نگار میگردد -
وقتی که محراب خان بیست و یکم ذی قعدة به بست رسیده بمحاصره قلعه
مذکور پرداخت کشایش حصار جدید محال انگاشته کشایش قلعه قدیم
آسان تصور نمود و از گذار پل عاشقان تا آب هومند پنج ملچار قرار داد -
پردل خان قلعه دار پای ثبات و قرار استوار نموده بحد حمله های مرد افکن
خاک وجود ناپود برخی از مخالفان را به صومر فنا میداد و بضرب توپ
و تفنگ چندی دیگر را آتش در خرمن حیات می زد - هفتم ذی حجه چون
از طرف ملچار نصرت خان مخالفان بانداز شکستن بند خندق و سردادن
آب آن بدریای هومند کوچک سلامت پیش برده کار نزدیک رسانیدند
جمعی از نوکران پردل خان از دریچه بر ملچار غنیمت ریخته بانداک کشش
و کوشش بر آنها غلبه نمودند و بقیة السیف را مغلوب و منکوب بودی
قرار انداختند - و از ابتدای محاصره تا چهارم محرم که پنجاه و چهار روز
باشد تردد نمایان از طرفین بظهور رسیده ششصد نفر قزلباش و سه صد نفر
افغان از تاپیان قلعه دار که همگی ششصد نفر بود راهگرای وادی عدم
گردیدند - آخر کار قاعدار به دل بستگی حیات مستعار از سر نام و ناموس
مردی در گذشته دیده و دانسته از راه اضطرار اصلن طلبیده محراب خان
را دید - و او از جمله صدکس همراهان پردل خان جمعی را که در دادن یراق
ایستادگی نمودند بقتل رسانید و پردل خان را با بقیه مرده و عیال و اطفال
مقید ساخته نزد والی ایران به قندهار فرستاد *

هفتم ذی حجه سارو خان تالش قلعه زمیندار را محاصره نمود - سید
اسد الله و سید باقر پسران سید بایزید بخاری با آنکه سوای برادران و تاپیان

خود پانصد نفر گچپی سوار و پیاده از سرکار خاصه همراہ داشتند باو پیغام دادند که این قلعه از توابع قندهار است بی کشایش آن تسخیر این فایده ندارد اگر قلعه قندهار مفتوح میگردد بی جنگ و تودد این قلعه از شما است باید که تا آنوقت جنگ و جدل در میان نیامده عدت مردم طرفین بکشتن نروند - سارر خان این معنی را مستحسن دانسته از تودد ملاحظه و غیره باز ایستاد و حقیقت بوالی ایران نوشته چشم در را - جواب داشت تا آنکه کس رالی ایران رقم گرفتن قندهار و بست آورد - این بی همتان پاس حق مردمی و مردانگی نداشته دل فہام شہادت کہ زندگانی جاوید عبارت از آنست نکشند - و نیم جانی با کوه کوه گرانی و جهان جهان اندوه و نگرانی از میان بکران برده خود را به قندهار رسانیدند - چون بوالی ایران خبر رسید و نیز فرامین مطاعه بغام قلعه دار بکار در باب زود رسیدن شاهزادہ کوه وقار نهنگ آهنگ و سعد اللہ خان با لشکر گران سنگ و فیلان بسیار و توپخانه بی شمار عذوقیب به قندهار بحس مطاعه اش در آمد ازین بھکرز کہ دیوار لشکر تمام زبون و ضایع شدہ اکثری از لشکریان بکار آمده بودند در خود نیروی مقابله و مجادله نیافتہ بیست و چهارم صفر کوچ بہ کوچ متوجہ صفهان گردید - و محراب خان را با دہ ہزار سوار قزلباش در قلعه گذاشتہ دوست علی اتہ را بمکانظت قلعه بست برگماشت - چون این حقیقت بعرض مقدس رسید فرمان عالی شان بغام شاهزادہ و سعد اللہ خان شرف صدور یافت کہ اکنون کہ رالی قزلباش بعد از تسخیر قندهار و شذیدن خبر و توجہ عساکر جہانکشا مصلحت اقامت ندیدہ متوجہ دیار خود گردید بسرعت - ہرچہ تمامتر بہ قندهار رسیدہ در تسخیر قلعه مساعی جمیلہ بکار برد - حقیقت لشکر ظفر اثر آنکہ سعد اللہ خان بعد از رخصت چندی بسبب رسیدن امداد لشکر بتائی کوچ

نموده پس از پیوستن باز ماندها به تعجیل روانه شده پانزدهم صفر
 از گرز آتشی آب نیلاب عبور نموده در کوهات منزل گزید - و فواب قدسی
 انقاب بادشاهزاده عالم و عالمیان محمد اوزنگ زیب بهادر که از ملتان
 روانه شده بودند در همین ایام از آب گذشته به لشکر رسیدند و بسبب کثرت
 برف برای پشاور روانه شده بیست و یکم ربیع الثانی داخل کابل گردیدند -
 چون علف قابل چرانیدن در زراعتها نرسیده بود بعدیکه پنج سیر گندم و چار
 سیر گاه نیز روپیه را همین قدر بدست همه کس نمی افتاد بنابر تاکید اشرف
 پانزده روز توقف نموده روانه قندهار گردیدند - و بعد از رسیدن غزنین معروض
 داشتند که غله درین جا روپیه را دو سیر و گاه مطلق نایاب است و ازین جا
 تا قندهار هیچ چیز بهم نمی رسد لاجرم گاه بر سپاه بغایت تنگ شده
 در تردد اند - در جواب حکم معلی صادر شد که این قسم امور را منظور
 نظر نساخته خرواه نخرواه متوجه مقصد گردند و فرصت از دست نداده ما را
 هم بکابل رسیده دانند - شاهزاده و سعد الله خان را بر طبق حکم معلی
 مجال توقف نمانده از غله وغیره هرچه بهم رسیده در پانزده روز بدست
 آورده کوچ به کوچ روانه پیش شدند - و هراول و قول و برانغار و چرانغار
 و طرح راست و چپ و چنداول افواج هفتگانه قرار داده وقتی که نزدیک
 بشهر صفا رسیدند ملک حسین پسر ملک مودود ابدالی از نزد محراب
 خان گریخته بوطن خود آمده بود بادشاهزاده عالی قدر را ملازمت
 نموده بانعام خنجر مرصع و ده هزار روپیه نقد سر افراز گردید - چهاردهم
 شاهزاده بالشکر ظفر اثر نزدیک قندهار رسیده بغاصله نیم کوچه از قلعه فرود
 آمدند - و سعد الله خان را در باغ گنج علی خان و راجه جی سنگه را در باغ
 دینر خان مذکور و قلیچ خان را در باغ نظر ساخته عالی مردان خان اجازت
 فرود داده برابر دروازه بابا ولی سه ملچار قرار دادند - یکی متصل دامن

کوه چهل زینه با اهتمام نجابت خان دروم به قاسم خان با کل توپخانه سوم به قلیچ خان با تمامی فوج چرانغلر و ملین دروازه بابا ولی و خواجه ویس قرن رستم خان فرود آمده ملچار ساخت - و ملچار محاسبی دروازه خضر بسعد الله خان و اهتمام ملچار آب دزد بملازمین سرکار عالی متعالی و ملچار جانب ماشوری دروازه به بهادر خان و نهراسپ خان قرار یافت - و هر جا ساختن ملچار دیگر بود حسب الامر عالی مقرر گشت که هر کدام از امرا پیش برد خدمت خویش فرا پیش گیرد - پانزدهم وقت دوپهر راجه ملن سفک گوالیاری و بهادر سفک و جگت سفک بروج فراز چهل زینه خالی دیده با نشانهای خود دریدند و حسب الطلب آنها بخششی سعد الله خان نیز با جمعی از نابینان بمدد رسیده باتفاق حمله آور گشتند - محراب خان خبر یافته از راه دریچه بالای کوه رسیده برج مذکور را ببردند از بسیار استوار ساخت - و از کثرت آلات آتشبازی تیر و تفنگ چون ژاله ببارش آورده حمله آورافرا مجال رسیدن تا بروج نداد - لجرم هر دو سردار تا نیمه راه از ملاحظه هلاک مردم ملچار قرار داده نشستند - و این جرات بیجا پسند طبع شاهزاده والا قدر نیفتاده امر فرمودند که بایستی ما را بر این اراده آگاه ساخته پیش قدم میگزاشتند اکنون باید که در انتظار فرصت بوده هرگاه وقت مساعدت نماید برجه را بتصرف خود در آورد - بیست و پنجم قلیچ خان را با دار ستر سال و اله قلی خان و قباد خان و طاهر خان و خنجر خان و غیره هفت هزار روانه بست گردانیدند که غلات آن نواحی را بتصرف خود آورده بلستمالت رعایای ستم دیده بپردازند - چهاردهم جمادی الثانی سعد الله خان در خدمت بادشاهزاده جهان و جهانین ظاهر ساخت که تا امروز از راه دایمی و خیره چشمی دروازه خضر و ویس قرن نبسته و این معنی حمل بر سستی و بی تدبیری لشکر ظفر اثر و دلیری قلعدار گشته اراده دارم که در زمینی که قریب

ملچار راجه بیتهداس آب کمتر می آید فوره آیم و سعی نمایم که در اندک ایام کوچک سلامت به قلعه برسد - روز دیگر اجازت یافتند چون بدانجا روانه شد محصوران توپ بسیار انداخته اکثر مردم را ضایع گردانیدند - با آنکه هر روز توپچیان و برقداران مانند سحاب توپ و تفنگ در بارش داشتند خان معز الیه در باره اسباب قلعه گیری همت رهنما و عزیمت کار فرما را کار فرموده بلاهت تمام پیش برد نقب و ساختن کوچک سلامت پرداخت - و بهمگی سپاه از راجپوت و سغل و سفید و سیاه بنوید افزایش مناصب و مراسم گوناگون گرمی دل و نیروی باز داده همگنان را سرگرم کار ساخت - و پس ز چند روز که روزگار به تهیه اسباب پیش رفت کار گزشت و ملچارها قرار یافت و پیچ و خم کوچهای سلامت راست شده چهل ذراع فاصله تا خندق ماند محصوران از شام تا بام توپ و تفنگ انداخته در ویران کردن آن سعی وافر می نمودند و ماهدتهای بسیار افروخته هر کرا میدیدند نشانه تیر و تفنگ می ساختند - تا آنکه شبی بهادران جانفشان از پنجاه کوچک سلامت بر آمده در پنجاه وقایع حمایت آلهی رو بخندق دویدند و گل و لای که قزلباشان از خندق بر آورده بودند در پنجاه آن جا گرفته شروع در کار زار نمودند - و در همان شب کوچک سلامت را شصت و دو گز کنده بکناره خندق رسانیدند - روز دیگر قاسم خان نیز کوچک سلامت بخندق رسانیده شب هفدهم رجب کوچک سلامت دیگر کنده محاذی دروازه خواجه خضر بردند - و سوم شعبان شروع در خاکریزی نموده جوانهای پر خاک و سیدهای چوب گز در خندق انداخته بالای آن بچوب و نی پوشیدند و چندین نقب از جاها سر کرده یکی را از آنجمله بخندق رسانیده آب سرد دادند - قاسم خان نیز نقبی از زیر خندق شروع نموده به ته دیوار شیر حاجی رسانید - اگرچه جمیع بندها سعی و کوششی که بنوده از آن منصور

نباشد بجا آورده در تقدیم مراسم جانفشانی کوتاهی ننمودند اما چون قزلباشان از مدت مدید بر سر قلعه داشتن و گرفتن بار و میان رفتن و بدل بسیار نموده درین علم مهیاری نام بهم رسانیده اند خاتم از بدست آوردن این قسم قلعه پر توپ و تفنگ و آذوقه و دیگر اسباب قلعه‌داری استقامت دیگر پیدا کرده داد ترون میدادند چنانچه در یک روز بیست و پنج توپ بر کوچه سلامت که بمنصف خندق رسیده بود برده و در آن گودند - بدینگونه اسباب قلعه گیری و مصالح پوشش و ماده محاصره علی الخصوص توپهای کلان مطلقاً آماده نبود و موسم زمستان تلگ رسیده فاجار حسب الاستصواب اریلی دولت صلاح وقت در آن دیدند که مراجعت به هندوستان نموده به فراخ خاطر مصالح پیش وقت کار مهیا ساخته بعد از انقضای ایام زمستان بسر انجام معامله پردازند *

درین اثنا از نوشته راقعه نویسن فوج قلیچ خان بمسامع علیه رسید که چون خان مذکور حسب لامر عالی با فوجی از بهادران موکب مسعود متوجه این ضلع گردید بموجب اشارت محراب خان قلعه‌دار قندهار حارسان بسمت وغیره رعایا را بجانب فراه و سیستان کوچانیده نشانی از آبادانی نگذاشتند - خان مذکور طلهر خان را با هزار سوار خوش اسبه تعیین نمود که تا نواح سیستان تاخته آنچه از دستش بر آید تقصیر نکند - موسی الیه تا قلعه حبشی تاخته فراران غله و غذایم دیگر آورد - و الله قلی و قباد خان نیز از قلیچ خان رخصت گرفته با در هزار تا نوراد و موسی قلعه تاخت نموده در طی راه اکثری قرای آبادان را پی سپر ساختند - و جمعی را پی سپر و اکثری را اسیر و دستگیر گردانیده مویشی بی‌شمار و آذوقه بسیار از آن محال و اهالی حوالی و حواشی آن به یغما برده وقتی که مراجعت نمودند نجف قلی میر آخور

باشی و حاجی منوچهر برادر محراب خان که با جمعی از آنرزی آپ
 هیرمند بیشتر آمده بودند سر راه گرفتند - الله قلی خان و قباد خان فراهم
 آوردن مردم که برای یغما و غارت شیراز جمعیت از یکدیگر گسسته پاشان
 و پپشان شده بودند نیاخته ناچار سرداران بذات خود نبرد آرا گردیده آخر
 بسبب فزونی غلبه غنیم ناکام عنان گردانیدند - و از مناصبداران آنکه بیگ
 خویش یلنگتوش و عبد الغفور قاشقال و حاجی گدا و چندی دیگر جان
 نثار گشتند - بعد از آنکه پیکار گزینان به قلیچ خان پیوستند و کثرت
 فرلباشیه بر ظاهر شد بصوب هیرمند کوچ نموده چهار گروهی بست
 منزل گزید - درین وقت یک سوار بندوقچی بازاده بندگی درگاه از قلعه
 بست بر آمده قلیچ خان را دید - و گفت که درین در سه روز از کرشک
 نوشته بقلعه دار بست که دوست علی نام دارد رسیده که از جمله کومسی
 که والی ایران به قندهار فرستاده پنج هزار سوار بقلعه کرشک رسیده هر روز
 بی هم می رسند - و قریب بشام آن روز جاسوسان نیز رسیده برگزاردند که
 که سوی پنج هزار فوجی کلان بسر کوردگی نظر علی خان نزدیک کرشک
 آمده - قلیچ خان بنا بر مصلحت وقت و قیام در خدمت شاهزاده والا
 گهر عرض داشت نموده خود بکوشک نعوود رسید - و روز دیگر از آنجا کوچ
 نموده در جلگی موضع سنگ حصار بالا دوازده گروهی قندهار منزل
 اختیار کرد - و مردم غنیم این خبر شنیده بکرشک رسیده بتهیجه مواد جنگ
 پرداختند .

دهم قلیچ خان جاسوسی هندوستانی در خدمت شاهزاده فرستاد
 و گفت در واقع قندهار قزلباشان مرا نوکر کرده همراه برده بودند
 اکنون بعنوان جاسوسی فرستادند چون مدتی نوکر قلیچ خان بودم پلس
 آن حق در نظر داشته نرد خان مذکور آمدم - حقیقت اینست که والی

ایران خود در هرات است و نه هزار سوار بسوداری نظر علی خان حاکم اردبیل در حوالی کوشک نخود آمده یازده هزار سوار دیگر برآید اتفاق فوج نظر علی خان همراه مرتضی قلی خان قوزچی باشی نه گروهی این طرف آب هیرمند رسیده قصد آن دارند که باهم موافقت نموده دستبرد باهل وفاق نمایند - اگر فوجی دیگر به مدد قلیچ خان برسد صلاح دولت است - لاجرم شاهزاده والا گهر دوازدهم شعبان رستم خان را با سردار خان و نظر خویشگی و راجه رایسنکه و راجه دیبی سنگه و سید فیروز خان و روپ سنگه زاتهور و افغان خان و غیره هفت هزار سوار کار دیده جنگ آورده فرستاده مترصد خبر بودند - روز دیگر همین که رستم خان کوچ نموده سه گروهی قندهار منزل گزید قریب دو هزار سوار غنیم در جلگای دو گروهی شهر که دو آب تمام لشکر آنجا بود ریخته تا رسیدن خبر تمام اسپان و شتران سپاهیان فراهم آورده جمعی کثیر از سربازان و چاروا داران را قتل رسانیده برگشتند - رستم خان چون نزدیک بود با نظر بهادر و دیگر سرداران سه چهار گروه جلو ریز تاخته خود را به غنیم رسانید - فوج غنیم تفنگچیان را پیش داشته هنگامه آرامی نبود گردیده بزد و خورد در آمدند - خان سپاهی منش ارادت کیش که سپاهی قرار داده بود در عین ریزش تفنگ با چندی از ارباب مناصب و جوقی از احدیان و تفنگچیان و دیگر مغولان نبود آزما می مرد افکن و راجپوتان تیغ آخته بهنیت مجموعی بر آن زیاده سران جلو انداخت - از آنجا که جنگ تیغ و خنجر خاصه سپاه همدوستان است و نبود سپاه روم و فرنگ و قزلباش و اوزبک به نیزه و تیر و تفنگ می باشد باندک دستبرد رو از ستیز و رخ از نبود تلته سر راست راهی راه فرار گشتند - و همگی دو آب و سپاه و مواشی رعایا را جابجا گذاشته جمعی و اکثری دستگیر گردیدند -

بهادران لشکر ظفر اثر مظفر و مفصور شب هنگام مراجعت به مقر خویش
 نموده سرهای نساد کیشان با اسب و اسباب شتران در خدمت
 بادشاهزاده عالی مقدار ارسال داشتند - از تقریر گرفتاران چنین معلوم شد
 که نظر علی خان حاکم اردبیل و علی قلی خان ضابط مارو چاق و ملک
 نصرت خان سرگروه سیستان و نجف قلی میر آخور باشی و غیره با شش
 هزار سوار بکوشک نخود رسیده اند و مرتضی خان فوزچی باشی و سیاروش
 خان قله آقاسی و سر بدافع خان و بیرام خان که ما بر شمار آن آگاه نیستیم
 از عقب روانه شده بودند - از جمله فوج اول با دو هزار سوار خوش اسبه
 برای تاراج دراب حوالی لشکر بر آمده بودیم که با این بلا گرفتار و با اجل
 در چار گشتیم - رستم خان بعد از شکست مخالفان خیل موافقان را کوچ داده
 در حوالی حصار بالا به قلیچ خان پیوست و چون خبر فراهم آمدن غنیم
 به تحقیق رسید روز پنجشنبه بیست و چهارم شعبان هر دو سردار نصرت شعار
 پانین قلعه شاه میر و سنگ حصار سه کوره راه را نوشته منزلگاه ساختند -
 و هزار سوار بر چیده بر سبیل قراولی جدا ساخته همراه حسن قلی آخر
 فرستادند - اتفاقاً روز اول میان قراول بادشاهی و قراول قزلباش بقدر تلاشی
 رافع شده حسن قلی فیروز گردید و در قزلباش را گرفته نزد رستم خان آورد -
 از زبان آنها ظاهر شد که سی هزار سوار قزلباش با خود قرار مقابلت مویب
 اقبال داده چهار کوهی لشکر رسیده اند - هر دو سردار شهامت و متانت
 شعار بجهت سرانجام بعضی ضروریات روز جمعه در آنجا مقام نموده
 شنبه بیست و ششم بادپایان آتشین لگام را گرم عذر ساخته در منزل شاه
 میر از گز اغذداب عبور نمودند - رستم خان بذایر محافظت مردم لشکر که
 بجهت هیمه و کاه در صحرا متفرق شده بودند سر راه غنیم گرفته سواره
 مستعد مقاومت ایستاد - و قلیچ خان بجهت فرود آوردن مردم به ترتیب